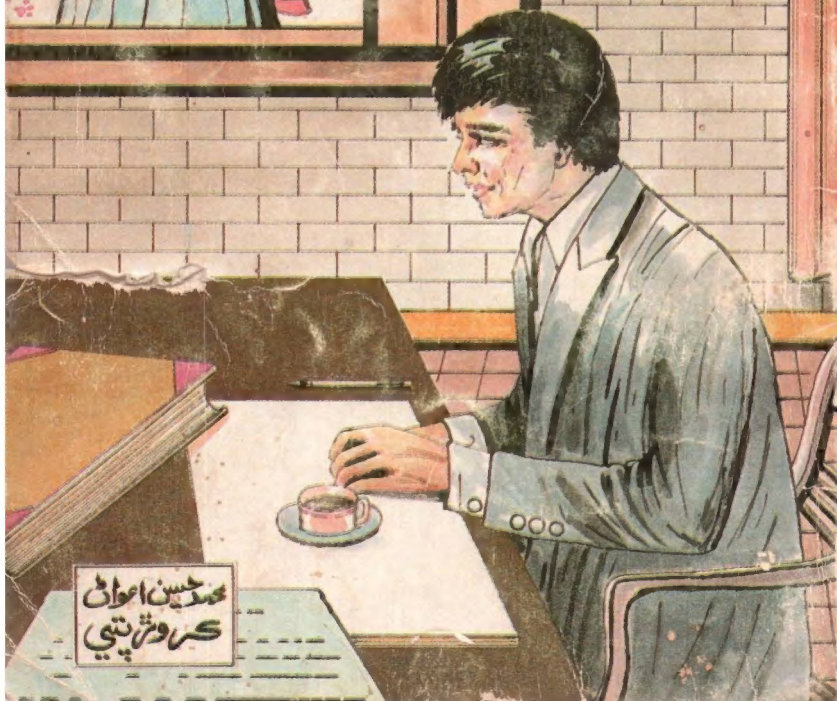
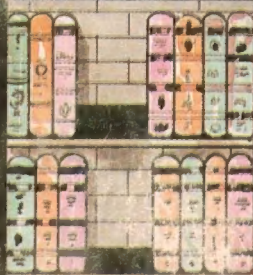
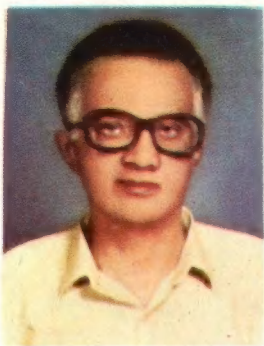

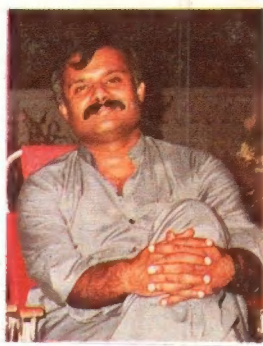
کنوار گلاری (دہرامہ)

محمد حسین اعوان
کراچی

محمد حسين اعوان
ڪروڙ پتي

ڪروڙ پتي جو پٽ منظور حسين
اعوان (پر سٽيج ڪارز)

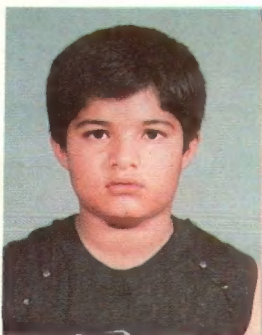
ڪروڙ پتي جي پوٽي
حناء

ڪروڙ پتي جو پوٽو
ڪبير

ڪروڙ پتي جي پوٽي
سمن

ڪروڙ پتي جو پوٽو جنيد

ڪروڙ پتي جو پوٽو خورم

منهنجو والد صاحب پڙهيل بلاڪل نه هو مگر قانون جو اهڙو ماهر هو جو حيدرآباد جو مشهور وڪيل سرگواسي ڏيئل داس به کيس مڃيندو هو. ڪيترا وڪيل بابي سائين کان پنهنجن ڪيسن جي باري ۾ صلاح ۽ هدايت وٺندا هئا جن ۾ ٽنڊو آدم جو محترم عبدالڪريم کوسو به هو. بابو سائين ڪورٽ جمعدار جي حيثيت ۾ به ڪم ڪندو هو ۽ کيس آڏي پڇا جي اهڙي ته صلاحيت هئي جو ان وقت جي سٺن وڪيلن کي به نه هئي.

منهنجو والد ريلوي ۾ سپاهي ڀرتي ٿيو ۽ پوءِ هيڊڪسٽيبل ٿيو هو. سندس رٽائرمينٽ کان گهڻا سال پوءِ شڪارپور جو هڪ ڊپٽي سپرنٽينڊنٽ پوليس اٿرو صاحب پنهنجي بيگم سان گڏ ڪوئٽه کان موٽيندي ٽرين جي ڪوبي ۾ قتل ٿي ويو ۽ اها جاچ بعد ۾ مسٽر

عرفان خان رٿائڊ D.I.G پوليس جيڪو ان وقت شايد حيدرآباد اسپيشل پوليس جو D.S.P يا انسپيڪٽر هو، کي ملي. ڇاڇ شروع ڪرڻ کان اڳ هو بابي سائين وٽ ٽنڊو آدم ۾ آيو انهيءَ ڪيس جي باري ۾. ڪانئس حقيقت وٺي بابي سائين کيس يڪدم ٻڌايو ته اهو ڪم جيڪب آباد ضلع واري جو ڪيل ڏسجي ٿو ۽ ڇاڇ بعد اهوئي ڏوهاري نڪتو ۽ گرفتار ٿيو.

منهنجي والد صاحب کي ”استاد“ ڪري سڏيندا هئا. کيس گنديچوڙي ۽ ڪاٺ جي ڪيسن جي باري ۾ تمام وڏو آزمودو هو. اهڙن ڪيسن ۾ سندس حد نه هجڻ جي باوجود به کيس مدد لاءِ گهرائيندا هئا. بابي سائين کان اهڙن ڪيسن جون ڳالهيون ٻڌي مان پاڻ ته گنديچوڙ ڪونه ٿيس مگر گنديچوڙن کي ڏسي يڪدم پتو پئجي ويندو هوم ته هيءُ گنديچوڙ آهي!

۱۹۴۲ ۾ جڏهين مان نور محمد هاءِ اسڪول ۾ مئٽرڪ جو شاگرد هوس ان وقت هڪ دفعي گرم ڪوٽ جو ڪپڙو ڪارڊن تي گهٽ قيمت ۾ ملي رهيو هو. مان پنهنجي هڪ پوليس واري دوست کان سندس ڪارڊ وٺي حيدرآباد جي شاهي بازار ۾ ان ڌڪان تي ويس. رش هجڻ جي ڪري ٻاهر هڪ طرف ٿي بيٺس. ويجهو ٿي ٽي ديوان بيهي پاڻ ۾ ڳالهائي رهيا هئا ته هڪ مسلمان به اچي انهن سان گڏ بيٺو. سندس ڪلهي تي انگوچو رکيل هو. مون کيس ڏٺو

۽ سمجھي ويس ته هي گنڊيچوڙ آهي. ان ماڻهوءَ پنهنجي
 ڪلهي واري ڪپڙي جي هيٺان پنهنجو هٿ هڪ ديوان
 جي ڪوٽ جي اندرين کيسي ۾ وجهي رقم ڪڍي
 ورتي ۽ پوءِ هو آهستي آهستي سري گهاٽ جي طرف
 وڃڻ لڳو. مان به منت به رکي انجي ڪڍ وڃڻ لڳس
 انهيءَ ارادي سان ته ڪافي اڳتي وڃي کيس روڪيان
 ۽ ڪجهه رقم کائس وٺان !

ديوانن کي بعد ۾ پتو پئجي ويو ۽ هو ٿيئي ان
 ماڻهوءَ جي پٺيان تڪڙو تڪڙو وڃڻ لڳا. جڏهن اهو
 مون کي ٿورو ويجهو پهتا ته مون انهن مان هڪ کي
 چوندي ٻڌو ته ”هيءُ به (يعني مان) هن سان گڏ هو.“
 بهرحال مان ٿورو اڳتي وڌي ڪاٻي طرف واريءَ هڪ
 گهٽيءَ ۾ لڙي پيس. جيڪڏهن خداخواستو مون کي به
 پڪڙين ها (ڇاڪاڻ ته مان به ڪافي وقت انهن جي
 ٿورو پريرو ٻينو هوس) ته الاڻجي ڇا ٿئي ها ۽ انهيءَ
 حالت ۾ اڄ مون کي گنڊيچوڙ اديب جي نالي سان،
 اوهين سڀني، پڪاريو ها ۽ پوءِ — پوءِ شايد مان پنهنجو
 تخلص ”ڪروڙ پتي“ جي ”بدران“ ”گنڊيچوڙ“ رکان ها
 جيئن مان توهان سميت سڀني کي چئي سگهان ها ته
 منهنجو تخلص ”گنڊيچوڙ“ آهي تنهنڪري ادب نواز
 ماڻهون مون کي گنڊيچوڙ چون ٿا.

۲۷ — جولاءِ ۱۹۸۷ع. محمد حسين اعوان ”ڪروڙ پتي“
 (۽ نه گنڊيچوڙ)

کنوارو کلارک

(پہ درامان - قسمت ۴ کنوارو کلارک)

مصنف

محمد حسین اعوان کروڑ پتی

اپنی گھوٹ تم نشا لیویٹی!

ڈنڈ و کونڈ و پبلیکیشن

۳۔ دادا گارڈن - جمال دین افغانی روڈ
شرف آباد - کراچی۔

چپائيلڊڙ جا سڀ حق ۽ واسطا محفوظ آهن

ڪلوارو ڪلارڪ

ڏنڊ و ڪونڊ و پبليڪيشن جو

ڪتاب نمبر ۱

ٽائٽل ڊزائين : اصغر علي عزيز آباد ڪراچي

آگسٽ ۱۹۸۵

اشاعت

۰۰۰۰

تعداد

قیمت سپر ڊيپلڪس ايڊيشن ۵۴ روپيا

واحد آرٽ پرنٽنگ پريس

پرنٽرز

فون ۰۰۰۰۰۰

مهاڳ

زندگي ايتري ته حماقتن سان ڀريل رهي ٿي جو
 انهن تي کليل بدران جيڪڏهن رڳو ويهي خار کائجن
 ته ماڻهو لاءِ هوند جيئن ئي وبال ٿي پوي. کل ڀوڳ
 سان ئي زندگيءَ ۾ سلوٽ ۽ سواد پيدا ٿئي ٿو.
 ڪي ماڻهو اهڙا به ٿين ٿا، جو کلي چائڻ ئي
 ڪونه. سدائين سياڻا ۽ سنجيده ٿي پيا گهمندا. اهڙا
 ماڻهو خوشيءَ جا دشمن ۽ هر قسم جي وندر جا ويري
 ٿين ٿا. راڳ کين ڪونه وڻي، ناچ ۽ ناٽڪ جا جاني
 دشمن، ۽ ڪتي کا تصوير ڏسڻ ته اکين تي کنيو هٿ،
 ڏين. آگرين جي وڻن مان ڪڏهن کا جهلڪ جهٽي
 وڻن ته واه نه ته پيو ٿيو خير. جهڙا ٻنڊ جا ٻنڊ!
 مثل جسم وانگر سوڻو چيچين ته رت جو ڦڙو ڪونه
 نڪرين. ڪا ڳالهه ٿي ڪانه وڻين. سواءِ پنهنجي ٻئي
 هر ڪنهن لاءِ نصيحتن جا دفتر ساڻ کنيو گهمڻ.
 هر هنڌ، هر ننڍي وڏي عيب تي نظر اٿين وڃي ڪندين
 ڇڻ ته سندن نظر کي سواءِ ٻئي جي عيب جي ٻي ڪا
 شيءِ ڏسڻ ۾ ئي ڪانه اچي! اهڙا ٻنڊ گول مول ۽
 ڇڻ جهڙا گهرا شخص پنهنجن توڙي پراون لاءِ هڪ
 مستقل عذاب آهن. شال الله تعاليٰ انهن کن دشمن
 دوست کي پناهه ۾ رکي.

مهاک ۲

پيا وري اهڙا شخص به آهن، جو ڳالهه نه ڳالهه
 رڳو پيا ڪندا. ڪي هجي نه هجي، بنهه هٿن مان
 پيا ويندا. اصل سمجهه ۾ ئي نه ايندو ته نيٺ ڪلن ڇا
 ٿي ٿا. جهڙا ٻرن جي هٿن ۾ جهنجهڻا — رڳو پيا
 ڇڻڪندا. هوڏانهن ڪنهن ڪنگهيو نه آهي ۽ هيڏانهن
 هنن جي ڪڳي شروع. هر ڳالهه کين ڪٽڪٽائي ٿي
 لڳندي. ڪنهن به ڇيز تي ويچار ڪرڻ هي شخص
 ڪونه ڄاڻن. خود اهو به ڪونه ڄاڻن ته چرچي ۾ چرچي
 جي ڳالهه ڪهڙي هئي. ڪري ۽ کوٽي ۾ تميز جي
 تڪليف وٺڻ ئي ڪانه. ائين رڳو ڏند ٽيڙ ۾ پورا! —
 اهڙا بنهه پنگ پانگ جي بال وانگر هلڪڙا ۽ تڙ تڙيا
 شخص پڻ پنهنجن توڙي پراون لاءِ هڪ مستقل
 مٿي جو سور آهن. شال الله تعاليٰ هنن کان پڻ دوست
 دشمن کي پناهه ۾ رکي.

زندگيءَ ۾ حماقت پنهنجا ڏاڍا روپ بدلائي ٿي.
 پانت پانت جا ويس آهن، جي هيءَ هر وقت پهريندي
 ۽ بدليندي ٿي رهي. ڪڏهن هيءَ اسان کي حيرت ۾
 وجهي ٿي، ڪڏهن اسان کي بنهه بيچارو ٿي ڇڏي.
 ڪڏهن هن جو ڏيک وڌيڪ اسان کي هرڪايو ڇڏي،
 ته ڪڏهن سندس رعب تاب اسان کي هيسايو وجهي.
 مذهب جي دائري ۾، سياست جي دائري ۾، فن جي
 دائري ۾ — مطلب ته زندگيءَ جي هر ميدن ۾! —
 ڪنهن وقت هيءَ اسان کان روپوش رهي ٿي ته ڪڏهن

مهاگ ۳

وري ظاهر ظهور پنهنجي جنسار بازين سان اسان کي پنهنجو پرستار بنايو ڇڏي! — فقط هڪ ئي هٿيار آهي جنهن جي اڳيان هن جا سمورا ترڪتال بيڪار ٿي وڃن ٿا ۽ هو پنهنجي اصلوڪي روپ ۾ اسان جي اڳيان اچي ٿي بيهي ۽ اسان سندس حملن ۽ حيله سازين کان محفوظ رهي ٿا سگهون. اهو هٿيار آهي اسان جي مٿس کل! — بي تزڪ ۽ پرڀور کل!! — جتي به هو اسان کان لڪندي، جيڪي به چمڙا پوش هو اسان کان روپوش رهڻ لاءِ پهريندي، اسانجي کل ۽ ٿوڪ کيس هڪدم اونڊاهين ڪنڊن مان گهلي ۽ سندس پهروپائي جو پردو ڦاڙي کيس آڻي اسان جي اڳيان ڦٽو ڪندي! — زندگي ۽ ۾ معنوليت ۽ ماڻهپي آڻڻ لاءِ لازمي آهي ته جتي به ۽ جيڪا به حماقت ڏسجي — بلڪه گهولي گهولي به ان کي پنهنجي ۽ کل ۽ ٺٺولي ۽ جو نشانو بنائجي ۽ مٿس هوڙهيو هوڙهيو ڪجي. فقط انهي ۽ قسم جي ڄاڻ پريل کل ۽ مزاح سان ئي زندگي ۽ ۾ سلوٽپ ۽ سواد پيدا ٿئي ٿو ۽ پڻ زندگي ۽ جي سنوارپ ۽ سڌاري جا رستا گهڙجن ٿا.

ادب ۽ مزاح ۾ طنز اهو ئي ڪم ڪري ٿي جيڪو شهرن ۾ ميونسپالٽين جون گند ڪچري واريون ٽرڪون ڪن ٿيون. جتي به گند جو ڍير نظر آين، اتي وڃي بيهنديون ۽ ان کي بهاري، کڻي وڃي ٻاهر ڦٽو ڪنديون. مزاح، ادب به زندگي جي ڪس ۽ ڪارڻ کي ڪڍي

مهاڳ ۴

ڪري، ان کي اچي اجري ۽ پاڪ صاف ڪرڻ جو ڪم ڏئي ٿو. انهيءَ لحاظ کان مزاح نگار جو درجو مفڪر ۽ مصلح جو درجو آهي.

اسانجي سنڌيءَ ٻوليءَ ۾ مزاحيه ادب، خاص ڪري مزاحيه لوڪ ادب، معيار توڙي انداز جي خيال کان ڪافي اوچو ۽ جهجهو آهي. ڪورين ۽ ڏهرين جا نقل، ٻروچن جا سنڌين تي ۽ سنڌين جا ٻروچن تي ٺاهيل چرچا، مسلمانن جا هندن تي ۽ هندن جا مسلمانن تي بنايل پوڳ، ملن جون موالين تي ۽ موالين جون ملن تي ٿوڪبازيون، ۽ پڻ وڏيرن تي ۽ هارين تي، پيرن تي ۽ مريدن تي، شهرين تي ۽ ٻهراڙيءَ وارن تي، ڪلارڪن تي ۽ ڪامورن تي، — مطلب ته هر طبقي ۽ هر پيشي جا، پاڻ کي ڇڏي، ٻين تي ٺاهيل چرچا ۽ لطيفا اسان وٽ اڃا به ٻي انداز ۽ دلپذير موجود آهن، جو جيڪڏهن اهو لوڪ مزاح جو مواد گڏ ڪجي، ته هوند ڪي ڪتاب ٺهي پون. ڪٿي ڏسو ته ”ٽوپي“ ۽ ”پڳ“ ٻيون هڪ ٻئي تي ٺٺوليون ڪن، ته ڪٿي ”گدڙ“ ۽ ”گڏه“ ٻيا هڪ ٻئي کي گهلين. ڪٿي ”هاري“ ٻيو ”کانو“ سان جهيڙو ڪئي، ته ڪٿي وري ”ڪپر“ ٻيئي ”مٺا“ سان مهاڏو ڏئي! — اسن جي زنده دل عوام ۾ ڪل پوڳ ۽ چرچي گهڻي جي ايڏي ته عادت ۽ ذات آهي، جو گهڻو ڪري هر ڳوٺ ۾ ڪونه ڪو هڪڙو ضرور اهڙو ملندو، جو

مهاڳ

ائين ئي چونڊي چونڊي ٻيو چرچا گهڙيندو — ۽ اهڙيءَ طرح ڪالهه جا چرچا اڃا جا ٿوڻڪا ۽ اڃا جا چرچا سڀاڻي جا لطيفا بنا ٿا رهن.

سنڌيءَ ۾ تصنيف ٿيل مزاحيه ادب، خاص ڪري طبعزاد مزاحيه ناٽڪ، البت گهٽ آهن. ”انڌير نگري“، ”ڏينچند“، ”ولائي جو“، ”حرڪت مان برڪت“، ”نيم طبيب خطره جان“، ”شيخ چلي ۽ اڳڻ مسخرو“، ”دنيا دو رنگي“، ”بد نصيب ٿري“، ”ڏڪار ناٽڪ“، ”ڪورٽ ناٽڪ“، ”نجومِي“، ”شاهدي“، ”واپيٽڙو“، ۽ اهڙا چند ٻيا مزاحيه ناٽڪ آهن، جن جا هن سلسلي ۾ نالا وٺي سگهجن ٿا. جيئن پيءُ صنف جو ادب تيئن مزاحيه ناٽڪ پڻ ڪيترائي اسان وٽ البت ٻيهر نه ڇپجڻ جي سبب، گم ٿي ويل آهن. رڳو انهن جا نالا ادب جي تاريخ ۾، هيتي هتي، اڄ اسين پڙهي سگهون ٿا. نهايت خوشيءَ جي ڳالهه آهي جو اسان جو ”ڪروڙ پتي“ دوست پنهنجي گنج سان هي بنهه تازا ٻه مزاحيه ناٽڪ ”ڪنوارو ڪلارڪ“ ۽ ”قسمت“، اسان کي بخشي رهيو آهي. ”ڪروڙ پتيءَ“ کي سندس انهيءَ نالي کان سواءِ آءٌ ڪونه سڃاڻان. البت سندس اصلي نالو مون هاڻي هٿ ڪيو آهي. گهڻو ئي ”ڪروڙ پتي“ ڪروڙ پتي بنيو اسان غريبن کان لڪندو رهيو، پر جڏهن هي ٻه ناٽڪ مون ڏانهن مهاڳ لکڻ لاءِ سوڪلياڻين — ۽ موڪلياڻين به ائين جو نه خط نه پٽ،

مهاڳ ۶

نه نالو نه پتو، رڳو ڪروڙ پتين مان هڪ ڪروڙ پتي! —
 تڏهين اسان به کڻي ٻه جهليو. پوءِ جڏهين هيءَ ڌراوت،
 ٿان جي شوخائي ڪري، ڪجهه عرصو پاڻ وٽ ائين
 جهلي ويهي رهياسون، تڏهين پورن ٻارهن مهينن کانپوءِ
 وڃي ڪروڙ پتي صاحب اسان کي پنهنجو اصلوڪو نالو
 ۽ پورو پتو ٻڌايو! — پڙهندڙن کي معلوم هئڻ گهرجي
 ته ”ڪروڙ پتي“ صاحب جو نالو محمد حسين آهي،
 ذات جا پاڻ اعوان آهن، سندن جنم جو هنڌ ٽنڊو آدم
 آهي ۽ هاڻي پاڻ شڪارپور ۾ اسسٽنٽ فوڊ ڪنٽرولر
 يعني ”خوراڪ جا نائب قبضيدار“ آهن. پاڻ جڏهين
 ”ڪروڙ پتيءَ“ سان وڏي ”ارب پتي“ ٿيندا، تڏهين
 اسان جا پورا فوڊ ڪنٽرولر بنيا. پوءِ يا ته اسان
 اوهان جي خوراڪ جو خير ڪونه رهندو، يا ته وري
 ان جي پاڻ کي ڪا گهڻي باقي نه رهندي! — زياده
 امڪان البت پوئين ڳالهه جا آهن. هيلٽائين ايترو اسين
 به سمجهي ويا آهيون ته پاڻ آهن بنهه اسان اوهان جي
 جوڙ جس جا يعني ”اڇا ڪپڙا کيسا خالي“ ۽ ڪروڙ پتي
 پاڻ کي چواڻي پاڻ رڳو اسان اوهان سان پوڳ
 پيا ڪن!

هن سلسلي ۾ هڪڙي ڳالهه دل تي چڙهي بيٺي
 آهي، سا اڳوڻو پوءِ پڙهندڙن کي ٻڌائي، پاڻ بس ڪنداسين —
 پوءِ ”ڪروڙ پتيءَ“ جا هي ناٽڪ ڄاڻڻ ۽ انهن جا
 پڙهندڙ ڄاڻڻ!

مهاڳ ۷

ڪجهه ڏينهن ٿيا ته لاهور ريڊيو تان هڪڙو فيچر
نشر ٿيو، جنهن ۾ هڪڙو مداري پيش ڪيو ويو،
جنهن جي دعوا هئي ته هو ماڻهن جا جن ڪيندو
آهي. سندس اڳيان پوءِ هڪڙو جن ورتل ماڻهو آندو
ويو، جنهن کي پنهنجي ڄاتل سڃاتل قابل عمل دستور
مطابق پهريائين هن موج ۾ آندو ۽ پوءِ هڪل ڏيئي
ڪانئس پڇيائين، ”فقير ٻڌاءِ ڪهڙيءَ ذات جو جن
آهين؟“ هڪل جو جواب هڪل ۾ مليس، چي، ”مان
آهيان جمهوريت جو جن!“ جنهن تي مداري هڪر
ته بنهه بس ٿي ويو پر نيٺ دل پڪي ڪري، پيڪيدار
آواز ۾ چيائين ”تڏهين بيهه ته ڪيان ڪو مارشل لا
جو ڏنڊو!“ سامهون ساڳئي پيڪيدار آواز ۾ جواب
مليس، ”مارشل لا جو ڏنڊو مهربان پاڻ وٽ رک. اسان
فقيرن کي گهرجي ببل روئي، سڪڻ ۽ انڊو!“ هاڻي
اسان جو ”ڪروڙ پتي“ دوست به وڌي ارب پتي بنجي
يا پدم پتي، اسان بهرحال کيس ائين ئي چوندا. اسين ته
ائين اسستنت فوڊ ڪنٽرولر مان وڌي پورو فوڊ ڪنٽرولر
۽ پوري فوڊ ڪنٽرولر مان وڌي پلي وڃي پاڻيءَ ۽ هوا
جو ڪنٽرولر بنج، پر هر حال ۾ ٻيو جي نه ته به الله
جي ڏني مان اسان کي مڙيوئي ڪڏهن ڪڏهن ڪو
مزاحيه افسانو، ڪو مزاحيه ناٽڪ ۽ جي ٿي سگهيو
ته ڪو مزاحيه ناول ڏيندو رهج! — اسانجي زندگيءَ
۾ ڏاڍي الوڻ ۽ بد مزگي پيدا ٿي ويئي آهي. هرڪو

پنهنجو پاڻ کان ڪڪ ٿيو پيو گهمي. ”خبر پيئي خوشي ويئي“ جي چوڻيءَ مطابق جيتري ٿي زندگي جي حماقتن جي خبر پوي، اوترو ٿو هاءِ سست ٿئي. زندگيءَ ۾ ايمان تازي رهڻ لاءِ ضروري آهي ته ڪجهه قدر مٿس خار کائجن ۽ ڪجهه قدر مٿس کلجي. ادب ۾ مزاح نگاري، خاص طرح مزاحيه ناٽڪن جي صورت ۾ مڪمل بوريت جي نڪمائيءَ کان نجات ڏيارڻ جو هڪ اٽل ۽ مجرب نسخو آهي، ۽ ”ڪروڙ پتيءَ“ جهڙا صاحب نگاهه حڪيم ٿي آهن، جن وٽان اسان اوهان کي اهڙو املهه نسخو حاصل ٿي سگهي ٿو.

حيدرآباد سنڌ

محمد ابراهيم جوڻو

(۱۵-۱۰-۱۹۶۲ع)

پيش لفظ

مان ۲۸ نومبر ۱۹۴۵ع تي نوڪريءَ ۾ ڪهڙيس
۽ منهنجي پهرين دوستنگ مختيارڪار شهدادپور جي
آفيس ۾ ٿي. اسين پنج - ڇهه ڄڻا مختيارڪار جي آفيس
جي ويجهو هڪ ڪچيءَ جاءِ ۾ رهڻ لڳاسين. هڪ
بورچي رکيو سين جيڪو اسان سڀني جي ماني ٺاهيندو
هو. بورچي ٻنھ پوڙو هو شايد ان ڪري ڪنھن
ٻئي ڪونھ ٿي رکيس ۽ اسان کي پنهنجي ڪلب لاءِ
ان وقت جي لحاظ کان گهٽ پگهار ۾ ملي ويو هو.
ان وقت ڪلارڪن جي ڪل پگهار پنجنهه روپه
ماھيانو هئي. اسان ۾ هڪ سپروائيزنگ نبيدار، هڪ
تپيدار ۽ هڪ ڪٽل ڪاٽي جو ڪلارڪ هو ۽ ٻئي
اسين ٿي مختيارڪار جي آفيس جا ڪلارڪ هياسين.
ٻين ٻن ڪلارڪن مان هڪ سينارجا جو ميمڻ هو
جيڪو پڇاڙيءَ جو اسسٽنٽ ڪمشنر ٿي رٽائر ٿيو ۽
ٻيو ڪنڊياري تعلق جو ڪلهوڙو هو غلام رسول ٺٽي
جيڪو ڏهن ٻارھن سالن کانپوءِ هيڊمنشي ٿيو ۽ پوءِ
ترت ٿي گذاري ويو.

صبح جو نيرن ۾ اسان سڀ ڄانهه سان ماني کائيندا
هئاسين. هن ميمڻ ڪلارڪ ۽ غلام رسول ڪلهوڙي جي

پيش لفظ ۲

اها حالت هئي جو چانهه پيش لاءِ وٺڻ ڪو پ بس نه هو ۽ هو ٻئي دان جي ٺڪر جي ڍڪڻن ۾ چانهه استعمال ڪندا هئا! — مان هر مهيني پنهنجي ماءُ-پيءُ کان ڪجهه پيسا وٺندو هوس تڏهن اوطاق/ڪلب جو خرچ جيڪو منهنجي حصي ۾ ايندو هو پورو ڪري سگهندو هوس. پگهار مان رڳو پنج سئ روپيه به پنهنجي گهر نه ڏيئي سگهندو هوس اٽلو منهنجن ڪپڙن لٽڻ جو خرچ به منهنجي ماءُ پيءُ تي هو. اهڙين حالتن کي ڏسي مون هيءُ ڊرامو لکيو هو.

شروع ۾ هن ڊرامي جا مون فقط پهريان ٽي منظر لکيا هئا جيڪي ڪراچي مئڪلوڊ روڊ (چنڊريگر روڊ) تان نڪرندڙ موتي لعل مهتا جي ماهوار رسالي ”فلمستان“ جي ماه فبروري ۱۹۴۷ع جي پرچي ۾ شايع ٿيا هئا. ان وقت هن ڊرامي جي هن ريت شايع ٿيڻ جي ڪري ڪنهن تي ڪو اثر ٿيو يا نه ۽ جي ٿيو ته ڪهڙو، سا مون کي خبر نه آهي مگر منهنجو اهو ڊرامو حيدرآباد ريلوي پوليس جي صوبيدار عيسيٰ خان پنهور، پڙهي، منهنجي پيءُ کي چيو هو ته هاڻي محمد حسين جي جلد شادي ڪرائي ڇڏ ۽ منهنجي شادي انهيءَ ئي سال ۱۹۴۷ع ۾ بسمبر ڌاري ٿي ويئي.

۱۹۴۷ع ۾ پاڪستان الله جي مهرباني سان وجود ۾ آيو ۽ آهستي آهستي ڪامورن جون پگهارون وڌنديون

پيش لفظ ۳

رهيون مگر ان واڌ کان گهڻو وڌيڪ ڪاڏي پيتي ۽
ٻين ضروري شين جون قيمتون به وڌنديون رهيون ۽
ڪاسورن جي حالت وقتي وقتي ٿوري گهڻي فرق سان
عام طرح ساڳي ئي رهندي آئي!

موجوده حڪومت وقت جي نزاکت کي مدنظر
رکندي مهيني اڌ ۾ پگهارون وڌائي رهي آهي. الله
سائين ڪري سٺي نموني پگهارون وڌن مگر ساڳئي
وقت ضروري شين جون قيمتون به مناسب حد جي
اندر رهن.

محمد حسين اعوان ڪروڙپتي

۳۰ جون، ۱۹۸۷ع

قسمت

افتساب

حضرت شاه مردان شاه ثاني
پير صاحب پاڪارا هفتم جي سڳوري نالي.

هيءَ ڊرامو، ڊرامه نويس محمد حسين اعوان ڪروڙيتي
يا ان جي پٽ جي لکيت ۾ اجازت کان سواءِ نه ڏکڻي
۽ ڪڏهن اسٽيج ڪيو وڃي ۽ نه ئي ان کي ڪنهن
نه طرح / نموني تي - وي يا ريڊيو تي آندو وڃي ۽ نه
وري ڪنهن ٻئي نعوني استعمال ڪيو وڃي سواءِ اهڙي
لکيت ۾ اجازت جي، البت اخبارون، رسالا، ٽي. وي،
ريڊيو وغيره -ن ڊرامي بابت پنهنجا رايا شايع / ظاهر
ڪري سگهن ٿا.

قسمت (استیج برامون)

رئیس داري:

ڪنول ۽ موهن: ٻه نوجوان ٻوٽن جي دڪان ۾ پيائين وار.

ڪملا ۽ موهني: ٻه اپ تو ڊيٽ جوان چوڪريون.

ڪڪ ٽوٽي ۽ سان وائيو ۽ سندس ۸ سالن جو پٽ.

ڪڪ پوليس جو سب انسپيڪٽر - سرڪاري ڊريس ۾.

ڪڪ جهور ٻيو مسلمان - بهراڙي ۽ جو.

ڪڪ پوڙهو ٻانڀڻ - مٿو ڪوڙيل - ڊگهي چوٽي - گنجي
۽ ٽوٽي ۽ سان.

ڪڪ پوليس وارو - ڊريس ۾.

چانهه وارو چوڪرو.

ٻه - ٽي گراهڪ.

ٻنچ - ست ٻيا ماڻهون.

منظر پهريون

(پردو کچي ٿو)

بوٽن جو دڪان. ڏاڻي پاسي چار پنج ڪرسيون رکيل آهن. ساڄي پاسي هڪ گاديءَ لاءِ هڪ وهاڻو ٺيڪ ڏيئي وهڻ لاءِ. گاديءَ جي وري پاسي ننڍيءَ صندليءَ تي هڪ ننڍي لوهه جي ڪٽش باڪس رکيل آهي. ڪنول گاديءَ تي ويٺو آهي ۽ موهن کليل ٻوٽ ڪوکن ۾ وجهي مٿي رکندو ٿو وڃي ۽ ڳالهائيندو به ٿو رهي.

”هون! ڪمبخت ڪنهن جاءِ جا — هيءُ نه کڻي — هو نه کڻي. جي ڪارو ڏيکارين ته ڳاڙهو گهرندا ۽ جي ڳاڙهو ڪڍي ڏجين ته باداميءَ لاءِ چوندا! — رڳو ڪٽل ڪٽل ماڻهون ٿا اچن اسانجي دڪان تي — اهڙي ڌنڌي ڪان ته بهتر هو جيڪڏهن شڪر شير وٽ تلڪ چاڙهيءَ تي وڃي پاڻ بنايون ها ۽ — يا وڃي قلعي جي ويجهو امر نات سوريءَ جون دوائون وٺي وڃي ريلوي ٽرينن ۾ وڪڻون ها!

ڪنول:- موهن، اسان هيءُ دڪان ڪڏهن کوليو هو؟
موهن:- چوٿينءَ جولاءِ تي.

ڪنول:- ۽ اڇ؟

موهن:- ٽين آگست آهي.

ڪنول:- ۽ انهيءَ عرصي ۾ ڏنڊو گهڻو ڪيو اٿئون؟

موهن:- فقط هڪ بوت ڇهين نمبر جو ستين روپين وڪيو اٿئون جنهن مان به اڃان ٽي روپه گراهڪ ڏي رهيل آهن.

ڪنول:- هون— ته گويا هڪ مهيني ۾ هڪ سڄو

سارو روپو ڪمايو اٿئون ۽ جي رهيل رقم گراهڪ هضم ڪري وڃي ته ٻه روپه پنهنجي گهر جا ڇٽ! (کلي) چڱو ڏنڊو هلي رهيو آهي پنهنجو!!— موهن مان ٿو پڇان آخر ٻيا به سوڪن هن شاهي بازار ۾ بوتن جا دڪان آهن— آخر اهي ڪيئن ٿا ڪمائين؟

موهن:- اهي سڀ ڪمائين ٿا ۽ خوب ٿا ڪمائين،

ڇاڪاڻ ته وڻن ڪمائڻ جو ڍنگ آهي. گراهڪن کي خوشامد سان يا ٻئي ڪنهن نموني اهڙيءَ طرح ٻڌيو ڇڏين جو کين خوشيءَ سان يا مجبوريءَ سان ڪجهه نه ڪجهه وٺوئي ٿو پوي— ۽ — اسانجي ته اڃان شروعات آهي. پنج-ست مهينا ته پاڻ کي اڃان ڌڪ سهڻائي پوندا جيسين وڃي اسانجو دڪان ڄمي!

کنول:- موهن، اهڙن روز روز جي ڏڪن سهڻ کان
چا اهو بهتر نه ٿيندو ته پاڻ هڪ واريءَ تي
ڏيڍوالو ڪڍي پوءِ وري اچي دڪان کولي
وهون؟

(موهن کلي ٿو— ٻاهر دڪان جي در وٽ
هڪ واڻيو ننڍي چوڪر سان گڏ اچي ٿو
بيهي .)

واڻيو:- هتي بوت ملندا؟

کنول:- (آهستي پنهنجي منهن) ملن ته گهڙ ڏاڻي ڪپي
ها— مگر افسوس جو هتي بوت ٿا ملن.

موهن:- (در ڏي وڌي) اچو، اچو. هتي هر ڪنهن

نموني جا بوت ملندا. پهرين نمبر کان وٺي
ڏهين نمبر تائين!— هر رنگ جا— هر
سائيز جا— مردانن— زنانن— مگر— مگر
اوهين ته، مرد ٿا ڏسجو. يقيناً نه!— اچو

اندر اچو (واڻيو اچي هڪ ڪرسيءَ تي ٿو
وهي)— هن بي ڪرسيءَ تي ٿي وهو—

هوءَ ڪڇ ميري آهي. (موهن بي ڪرسيءَ

کي ڪپڙي سان چنڊي ٿو ۽ واڻيو ان

ڪرسيءَ تي ٿي ٿو ويهي ۽ پاسي واريءَ

ٽين ڪرسيءَ تي چوڪر کي ٿو وهاري)

فرمايو، اوهانکي ڪيترا جوڙا، ڪهڙي نمبر

۽ ڪهڙي رنگ جا کپن؟

وائيو :- رڳو هڪڙو جوڙو هن چوڪر لاءِ — مگر
مجبوط.

موهن :- ها — مجبوط — ڪنول، پنج ست ڪوڪا
چوٿين نمبر جا ته لاهي وٺ.

(موهن وائڻي ۽ سنڌس چوڪر جي پيرن وٽ
ويهي ٿو رهي. ڪنول ڏاکڻ تي چڙهي
بوٽن جا ڪوڪا هيٺ اڇلائي ٿو جيڪي ڪيرڻ
سان ڪلندا ٿا وڃن. هڪ ڪوڪو موهن جي
مٿي تي اچي ٿو ڪري.)

موهن :- (رڙ ڪري) بس بس گهڻان ٿيا! (پوءِ وائڻي
ڪي بوت ڏيکاريندي) هي آسام برانڊ —
تمام سٺي شي اٿو — ۽ هي فليڪس جو.
فليڪس ٻڌي هوندي اوهان؟ — تمام مشهور
ڪمپني آهي. جنگ جي ڪري ڪمپنيءَ
مال موڪلڻ بند ڪري ڇڏيو هو ته شوقينن
به بوت پائڻ ڇڏي ڏنا هئا!

وائيو :- (کلي) ته چاشونقين پيرن اگهاڙو گهمندا هئا؟

موهن :- نه، ڇا ڪڙيون پائيندا هئا — ڪاٺ جون —
ڇاڪاڻ ته فليڪس ڪانسواءِ ڪين ٻي ڪا
شي وٺندي ئي ڪانه هئي — هينئر اسان وٽ
رڳو اهو هڪ جوڙو موجود آهي — شايد
اوهان لاءِ.

واڻيو :- (شو کيس ۾ رکيل هڪ ٻئي بوت ڏانهن اشارو ڪري) ۽ هو؟

موهن :- (ان بوت کي هٿ لائي) هيءُ؟ — خوب ڏٺو! ٻاڻا — ٻاڻا جو آهي هيءُ شو — ٻاڻا جو بوت انسان جو جيون ساٿي آهي! ٻاڻا جو چوڻ آهي، ”مان تيسين پنهنجي پائيندڙ کان جدا نه ٿيندس، جيسين کيس مسائن ۾ نه موڪليندس!“ ڪنول، هن جو به هڪ جوڙو هوندو نه؟

ڪنول :- ٻه جوڙا — نه شايد هڪ ئي — هڪڙو ته ڪالهه تر جو تپيدار ڪشن چنڊ، مختيارڪار چوئٽرام بچلائيءَ جي پٽ لاءِ وٺي ويو هو! واڻيو :- (بوت کي چٽائي ڏسي) هن جو چمڙو ڪجهه ٿڌو ڪانٺو ٿو ڏسجي.

موهن :- ٿڌو ڪانٺو؟ — اون هون — اهو اوهانجو اڃايو خيال آهي — ته چڱو پلا چڏيو هن کي — هي شي ڏسو (بوت هٿ ۾ کڻي مٿي ڪري) گرانڊ فوٽ ويئر ڪمپني آف انڊيا! نمبر ون شي اٿو — هن کي فليڪس ۽ ٻاڻا جو مڪسچر چوڻ بيجا نه ٿيندو. ساڳئي وقت منجهس فليڪس جي نزاکت به آهي ۽ ٻاڻا جي مضبوطائي به! گویا هڪ ٽڪيٽ ۾ به مزا!! —

هن جو به اهو هڪ جوڙو بچيو آهي.
هئا به مگر هڪ اڃا، ڪليڪٽر صاحب شيخ
محمد بخش ”ڪوجهي“ پنهنجي پوٽي لاءِ
گهرائي ورتو.

واڻيو :- (پنهنجي پٽ کي) ڪيئن — اهو ڪيئي؟
(چوڪرو ڪنڌ سان ها ٿو ڪري. موهن
کيس بوت پارائي ٿو جو پورو ٿو اچيس.)
موهن :- (ڪنول کي) ڪنول، سٺ لاءِ ڪا چانهه
نه گهراءِ.

ڪنول :- (در وٽ وڃي ڏاڍيان) چوڪرا گنگو! —
ڏيڍ ڪوپ چانهه جو ڪٿي آءُ.
واڻيو :- (بوت هٿ ۾ جهلي) هن جي قيمت؟

موهن :- سين صاحب، هيءَ هڪڙي شي اٿو —
سوڪڙي! — ڪاموري جو پگهار، عورت
جي عمر ۽ شي جي قيمت نه پڇبي آهي!
جيڪي وٺيو سو ڏيو.

واڻيو :- (کلي ٿو) — پر ائين ڪيئن ٿيندو. اوهين
پاڻ ڪرائي ٻڌايو.

موهن :- پاڻ وٽ هڪ ڳالهه آهي — جيڪو به ڳالههون
ڪري سو بن جو پٽ.....

ڪنول :- (آهستي) هڪڙي ماءُ ۽ پيءُ هيءُ!

موهن :- هن جي قيمت ٻين کان آڻي گهٽ ڇهه روپه مگر — اوهان کان فقط پنج روپه پندرهن آنه .

وائيٽو :- (وات ڦاڙي) فقط ۽ — پنج روپه پندرهن آنه سڄا سارا هن چوٿين نمبر جي قيمت!

موهن :- پياڻي ڪندو اعتبار؟ — اها ساڳي شي — ساڳئي رنگ ۽ ساڳئي نمبر جي ڪليڪٽر صاحب کي سندس پٽ لاءِ ستين روپين وڪي اٿئون!

وائيٽو :- هوندو — پر پاڻ کان جوڙ آهي. (پٽ کي) آت ڇيڻ.

موهن :- ڀلا اوهانجي خيال موجب گهڻون لهي؟

وائيٽو :- چار روپه — اهي به لاچار.

موهن :- چڱو ڏيو — ساڍا چار روپه ڏيو (بوت کي ڪوڪي ۾ وجهندي) ترم سان اٺ آنه گهران چڻي پري ٿا ڏيون! — اوهين به ڀلا اڄ پهريون دفعو اسانجي دڪان تي آيا آهيو.

وائيٽو :- پر سونگي ڪاري رنگ جو ڪپي.

موهن :- ڪنول، هن مان ڪارو لاهي وٺ.

(ڪنول ڪارو بوت لاهي ٿو اچي. وائيٽو بوت چوڪري ڪسي پارائي ٿو جو پورو ٿو اچيس. وري ٻيڙ مان لاهيس ٿو.)

واٿيو :- هن کان هڪ نمبر وڏو ڏيو. ٻار آهي نه —
اڃ ننيو سڀان وڏو. سندس پير آخر ته وڌندو.

موهن :- هيءُ بوت به آگر ڪن وڏو اٿس — پر جي
چئو ٿا ته اوهانڪي پنجن نمبر گڙهي مان
ڏيئي سگهيو.

واٿيو :- نه، اسانڪي ڪارو ڪپي — چوڪر گڙهو
پائيندو ئي ناهي. (واٿيو اٿي ٿو ڪٽول سندس
ڪلهن تي هٿ رکي کيس وهاري ٿو.)

ڪنول :- وهو، وهو. مان ٿو اوهان کي هڪڙي شي
ڏيان. بس عمر لاءِ چٽي پوندو! (هڪ ڪوڪو
لاهي ان کي سوتلي ٻڌي وائڻي کي ڏئي
ٿو) ڪيڊ پارانهن روپيا!

واٿيو :- (عجب مان) ٻارنهن روپيا! — ڳالهه، جن!
(سوتليءَ کي ٿوڙي ڪوڪي مان ڏهين نمبر
جو هڪ وڏو ڪارو بوت ٻاهر ٿو ڪڍي.)

ڪنول :- (چڙ مان ۽ ٿوڪ جي نموني) بوت بلڪل
نيڪ آهي. ٻار آهي نه اوهانجو هيءُ پٽ!
اڃ ننيو سڀان وڏو، سندس پير آخر ته وڌندو —
بس، چوڪر عمر لاءِ چٽي پوندو!!

واٿيو :- (شرمسار ٿي) الائجي منهنجو مگج خراب
آهي، الائجي توهانجو.

ڪنول:- (ڏاڍيان) ٻنهي جو! (ايتري ۾ ڇانهه وارو
چوڪرو ڇانهه کڻي ٿو اچي) — موهن هن
کي ڇانهه جا پيسا ڏي.

(موهن ڇانهه واري کي ڇهه پيسا ٿو ڏئي —
مگر ڪانئس ڇانهه نٿو وٺي.)

ڇانهه وارو: ڇانهه ڪنهن کي ڏيان؟
ڪنول:- ڇانهه ناليءَ ۾ هاري ڇڏ. (وائڻي کي مخاطب
ٿي) نڪري وڃ دڪان مان! آيو آهي بوٽ
جي خريداري ڪرڻ!!

وائڻو چوڪر کي آگر کان جهلي تڪڙو تڪڙو
دڪان تان لهي ٿو وڃي. موهن ۽ ڪنول
منٽ کن چپ چاپ هڪ ٻئي جي منهن ڏانهن
نهارين ٿا ۽ پوءِ —

موهن :- (مرڪي) قسمت!

ڪنول:- (مٿي تي هٿ هڻي) ها — قسمت!!

(ٻردو ڪري ٿو)

منظر ٻيون

(پردو ڪچي ٿو)

ساڳيو ٻوٽن جو دڪان. ڪنول گاديلي تي ويٺو
آهي ۽ موهن چيلهه تي ٻئي هٿ رکي سندس سامهون
بيٺو آهي.

ڪنول:- موهن، تون پاڻ کي چالاڪ ٿو سمجهين مگر
تون حقيقت ۾ وڏو بيوقوف آهين. توکي
گراهڪ سان ڳالهائڻ جو ڍنگ ئي ڪونه ٿو
اچي. جيڪڏهن تون سچ پچ چالاڪ ۽ سياڻو
هجين ها ته ڇو هيئن سڀ گراهڪ بنان
خريداريءَ جي موٽي وڃن ها!

موهن:- (مرڪي) ته ڇڱو، راءِ بهادر سيٺ ڪنولرام،
اڳتي اوهين پاڻ گراهڪن سان منهن ڏيو—
ڏسون اوهانجي به چالاڪي! ابتادي!

ڪنول:- ائين ئي ڪندس.

موهن:- ڪنول، ڇو نه اڄ هڪڙي ريه رسل ڪري
وٺون؟— مان گراهڪ ٿي ٿو اچان.

— موهن دڪان ڪان هيٺ لهي وري دڪان تي چڙهي ٿو ۽ ڪنول اٿيئي ويٺو رهي ٿو. ڪنول:- (موهن ڏانهن مخاطب ٿي) اوهين ڇو آيا آهيو دڪان تي؟

موهن:- مونکي هڪ بوت کپي.

ڪنول:- هون — اوهانکي يقين آهي ته اوهانکي هڪ بوت کپي؟

موهن:- ڇا مطلب؟

ڪنول:- مطلب ته اسانجي دڪان تي ڪيترا اهڙا وائدا انسان اچن ٿا جن کي بوت نه وٺا هوندا آهن، مگر پکي جي هيٺان ويهي پنهنجو پگهر سکائي ۽ اسانکي اجايو تڪليف ۾ وجهي اسانجو پگهر ڪيندا آهن — تنهنڪري اسان فيصلو ڪيو آهي ته رڳو انهن ئي ماڻهن کي بوت ڏيکاريون جن کي سچ پچ بوت جي گهرج هجي. (سرڪي) معاف ڪجو اوهان وٽ ڪا ثابتي آهي جا ڏيکاري ته اوهانکي پڪ ئي پڪ هڪ بوت کپي؟

موهن:- (کلي) — آهي (کيسي ۾ هٿ وجهي)

منهنجو هيءُ نوٽن سان ڀريل ٻٽون جو هڪ چمڪندڙ بوت کي دعوت ڏيئي رهيو آهي

(۲۲)

۽ اوهين ڏسي سگهو ٿا (پنهجن پيرن ڏانهن
اشارو ڪري) منهنجو هيءُ ڦاٽل ۽ چٽين
لڳل بوت بلڪل بيڪار ٿي چڪو آهي!
ڪنول اٿئي ٿو مگر ان وقت هڪ سوٽيد
بوٽيد گراهڪ دڪان ۾ داخل ٿئي ٿو تنهن
ڪري ڪنول وري گاديلي تي ويهي ٿو
رهِي.

ڪنول:- (گراهڪ ڏانهن آگر جو اشاري ڪندي)
اوهين ڇو آيا آهيو هن دڪان تي؟

گراهڪ:- (منٽ اڌ عجب مان ڪنول جي منهن ڏانهن
ڏسي) مونکي هڪ بوت ڪپي. (ائين چئي
گراهڪ هڪ ڪرسيءَ تي ويهي ٿو رهي.)
ڪنول:- اوهان کي يقين آهي ته اوهانکي هڪ بوت
ڪپي؟

گراهڪ:- (ڪاوڙ مان ڪرسيءَ تان اٿندي) توکي يقين
آهي ته تون هڪ دڪاندار آهين؟
ڪنول:- ڇا مطلب؟

گراهڪ:- (ڏاڍيان) مطلب ته تون هڪ جاهل آهين!
بيهودو!!

(گراهڪ پوءِ ٽڪڙو ٽڪڙو دڪان تان لهي
هليو ٿو وڃي.)

موهن :- (تهڪ ڏيئي) توکي يقين آهي ته تون هڪ
دڪاندار آهين؟ — منهنجي مضبوط خيال ۾
تون فقط هڪ بيهودو مل آهين!

(ڪنول لڄ وڃان پنهنجو ڪنڌ هيٺ ٿو
ڪري. اوڏيءَ مهل هڪ جهور پوڙهو پهراڙيءَ
جو مسلمان، جنهن کي هڪ ڊگهي لٺ هٿ
۾ آهي، اچي دڪان جي در تي ٻاهر
بيهي ٿو.)

پوڙهو :- (پنهنجن اکين جي مٿان هٿ جهلي، دڪان
۾ چٽائي نهاريندي) ابا هتي ڪو ٻوڙ ماني
ملندو؟

ڪنول :- (پريا مڙس، ترن ته ڪو اکئين سڄو ٿو ڏسجن.
اسين ڀلا هتي وينا ڇا جي لاءِ آهيون؟ —
هي هيترا سارا مانين جا جبل ۽ ٻوڙ جا تلاو
توکي ڏسجن ٿي ڪونه ٿا؟ — (بيزاريءَ جي
نموني) وڃ بابا وڃ — (ٻڍو وڃڻ لڳي ٿو.
موهن ڪجهه سوچي در ڏانهن ٿو وڌي.)

موهن :- (آهستي) جي هونئن نه، ته هيئن ئي ڪجهه
ڪمايون. (ڏاڍيان) پريا مڙس — او پريا
مڙس! (هيٺ لهي پوڙهي جي لٺ کان جهلي
کيس دڪان ۾ هڪ ڪرسيءَ تي ٿو وهاري

۽ ٻي ڪرسي سندس اڳيان ڪري ٿو رکي)
چئو — ٻريا مڙس، ڇا کائيندين؟

ٻوڙهو:- ابا، ٻوڙ ۽ ماني.

موهن:- ڪنول، هڪڙا اٺ آنه ته ڏي (ڪنول سندس
منهن ڏانهن عجب مان نهاري ٿو) — تون
ڏي ته سهي.

ڪنول:- (موهن کي آڏي ڏيندي) عجيب گڏه آهين —
کودو!

(موهن هيٺ لهي وڃي ٿو ۽ ٿوريءَ دير
کانپوءِ هڪ پليٽ ۾ ٻوڙ ۽ ٻيءَ ۾ ماني
آڻي ٻوڙهي جي اڳيان ٻيءَ ڪرسيءَ تي ٿو
رکي. ٻوڙهو ماني کائڻ شروع ٿو ڪري —
موهن پاڻيءَ جو گلاس ڀري ٿو اچي. ٻوڙهو
ماني کائي بس ٿو ڪري ۽ پاڻي ٿو پئي.)
ٻريا مڙس — ڪيئن ماني وڻيڻ؟

ٻوڙهو:- هاڻو ابا — ڏوڪڙ گهٽان ڏيان؟

موهن:- فقط هڪ روپيو ۽ اٺ آنه — (ڪنول
مرڪي ٿو.)

ٻوڙهو:- (اچرج مان) ڏيڍ روپيو! — هڪڙي ويٺي جو!!

موهن:- بابا سائين اڄڪلهه تنگيءَ جو زمانو آهي.
سيڪا شي مهانگي آهي. توهان سان ته خاص

رعایت ڪئي اٿئون. ڪو ٻيو هجي ها ته
 پورا به رڙهه وٺڻس ها — پر ٺهيو چار آنا
 پيا به لاهي ڏي. ائين ڪئي سمجهنداسين ته
 توکي مهمان سمجهي مفت ۾ ماني ڪارائي
 اٿئون!

پوڙهو:- تنهنجي مرضي، ابا.

(ائين چئي پوڙهو پنهنجي ڪٽڙي جي پاسي
 واري کيسي ۾ هٿ، ٿو وجهي جيڪو هيٺان
 ٻاهر نڪري ٿو اچيس ۽ سندس وات ڦاٽي
 ٿو پوي. موهن ۽ ڪنول هڪ ٻئي جي منهن
 ڏانهن ٿا نهارين.)

پوڙهو:- الله — منهنجا ڏوڪڙ! — مان ته ڦرجي ويس!!

موهن:- ڇو پريا مڙس، ڇا ٿيو؟

پوڙهو:- اڙي منهنجي ته ڪو ڳنڍ ڪپي ويو! هتي
 ٻيو ڪير هو آهان ڪانسواءِ!

(موهن ۽ ڪنول ٻنهي جا منهن لهي ٿا وڃن.)

موهن:- اڙي پيلي ٻاهر ڪنهن ڳنڍ ڪپي هوندءِ —
 هيٺ ڳهٽان ڏوڪڙ؟

پوڙهو:- منهنجا به روپهه هيا — لوٽ ۽ ست آنڪون!

ڪنول:- وڃ — بابا وڃ. مانيءَ جا پيسا به توکي ڦهيد.
 جند چڱو.

پوڙهو :- (رڻهارڪو ٿي) اڙي، پر مان ڳوٺ ڪئين ويندس؟ — هتي منهنجو اوهي نه ڪو واهي. (پوڙهو ڳوڙ ٿو ڪري. موهن ۽ ڪنول ٻئي ٻڃي ٿا وڃن.)

موهن :- پريا مڙس — ڳوٺ ڪهڙو اٿئي؟
پوڙهو :- الهندو ساند.

ڪنول :- بس وارا گهڻون وٺندا آهن ٽڪيٽ جو؟
پوڙهو :- پنج آنڪون.

(ڪنول ڪئش باڪس اونڌي ٿو ڪري جنهن مان هڪ آڌي هيٺ ٿي ڪري جا ڪنول کڻي ٿو.)

ڪنول :- اچي بابا، هيءَ آڌي وٺ. پنج آنه ٽڪيٽ جا ۽ ٽن آنن جي ٻارن لاءِ مٺائي وٺي ويجهانءَ — چنڊوءَ جو حلوا!

(پوڙهو آڌي وٺي ٿو. موهن سندس لٽ کان جهلي کيس دڪان کان ٻاهر ٿو لاهي.)

موهن :- بوت نه ڪير وٺي ٿي ڪونه ٿو. خيال ڪيم ته هن نموني ئي ڪڍي ڪجهه ڪيون! — مگر اسانجي قسمت ئي قتل آهي!

ڪنول :- (پنهنجي مٿي تي هٿ هڻي) قسمت!

(پردو ڪري ٿو)

منظر ٽيون

(پردو کڇي ٿو)

ساڳيو بوٽن جو دڪان. ڪنول گاديءَ تي
ويٺو آهي ۽ موهن سندس سامهون ڪرسيءَ تي.

ڪنول:- موهن، منهنجي مرضي آهي ته اڄ کان پوءِ
ڪنهن به مرد کي بوٽ نه ڏيکاريون. اهي
رڳو اسان کي تڪليف ۾ ٿا وجهن.

موهن:- ته پوءِ ڪنهن کي ڏيکاريون؟

ڪنول:- رڳو عورتن کي.

(هڪ گراهڪ دڪان ۾ داخل ٿئي ٿو.)

گراهڪ:- ڪو منهنجي پير جو بوٽ نه ڏيکارجو.

ڪنول:- افسوس ديوان، اوهين دير ڪري آيا آهيو.

اوهان جي اچڻ کان (پنهنجي هٿ جي واچ

تي نظر وجهي) صرف ساڍا ست منٽ اڳ

هڪ گراهڪ سڀني بوٽن جو آرڊر ڏيئي ويو

آهي!

(گراهڪ منٽ اڌ وائڙن وانگر هيڏانهن
هوڏانهن نهاري ٿو ۽ پوءِ دڪان تان لهي
هليو ٿو وڃي.)

ڪنول:- ڪڍيس ڀڳوان. عورتون خريداري گهٽ يا
نه به ڪري ڪن مگر تڏهين به گهٽ ۾
گهٽ انهن جي اکيان وهڻ ۾ پيار ته نه
ٿينداسين.

(ٻيو گراهڪ دڪان ۾ داخل ٿئي ٿو.)

ڪنول:- ٻاهر مهربان، ٻاهر. هي بوٽن جو دڪان نه
آهي.

گراهڪ:- (عجب مان) تڏهين چاهي؟

موهن:- حجامتخانو! — ٻاهر مهربان ٻاهر (گراهڪ
وڃي ٿو) ڀڳوان جي قدرت! — اڄ گراهڪ
موتائڻ لڳا آهيون ته اچن به گهڻا ٿا!

ڪنول:- سڀ واندامل آهن. اسان جو وقت وڃائين
ها مگر خريداري هڪ به نه ڪري ها.

(هڪ پوليس جو سب انسپيڪٽر ڊريس سان
اندر داخل ٿئي ٿو.)

ڪنول:- مهربان .....

(۲۹)

سب انسپيڪٽر:- ڪو عمدو بوت ڏيکار انين نمبر جو.
(موهن حاضر چئي ڏاکڻ تي مٿي
چڙهي ٿو ۽ ڇهه ست ڪوڪا بوتن جا
ڪلهن تي رکي هيٺ لهي ٿو. پوءِ
هڪ هڪ ڪري سب انسپيڪٽر کي
ڏيکاري ٿو. سڀ بوت ٻاراڻي پير جا
آهن.)

سب انسپيڪٽر:- مگر مون توکي پنهنجي پير جو بوت
ڇيو هو — انين نمبر جو!

موهن:- معاف ڪجو وڏي سرڪار، اوهان جي
پير جو ڪوبه ڪونهي — پر ترسو
(پوءِ ڪپٽ جي هيٺان هڪ سوچڪو
گهيتلو ڪڍي پيش ڪندي) جيتوڻيڪ
اهڙو شو ڪونهيس مگر شي مضبوط
آهي! — نوشهرو فيروز ڊويزن جي ڊپٽي
ڪليڪٽر صاحب خاص پنهنجي پير لاءِ
اسپيشل آرڊر ڏيئي ٺهرايو آهي — مگر
فڪر ناهي کيس ٻيو جوڙو ٺهرائي ڏبو.

سب انسپيڪٽر:- (کلي) بيوقوف! (۽ پوءِ سميتي وڃائيندو
۽ پنهنجي ڏنڊي گهمائيندو هليو ٿو
وڃي.)

ڪنول:- (هڪ وڏو تهڪ ڏيئي) خوب بيوقوف بنائيسي!

موهن:- ٿڻڪو ڪيو! — هاڻي ته سمجهي وئين ته مان واقعي ڏاڍو چالاڪ ۽ بڙو هٿيار آهيان!

ڪنول:- هون! — مان ته توکي اڃان به بيوقوف ڪڏهن ٿو سمجهان.

موهن:- پر ڪنول، اسين جو هيئن سڀ گراهڪ موٽائيندا ٿا وڃون، رڳو انهيءَ آسري تي ته عورتون مال خريد ڪنديون، سو تون سمجهين ٿو ته عورتون دڪان تي خريداريءَ لاءِ اينديون؟ ڏيڍ مهينو کن ٿيو آهي دڪان ڪولٺي ڪي، انهيءَ وچ ۾ سمجهي ٿي ڪا هڪ به عورت آئي هجي؟

ڪنول:- افسوس — شاهي بازار جي بدران جيڪر دڪان تلڪ چاڙهيءَ تي يا هيراباد ۾ ڪٿي ڪوليون ها!

موهن:- پر جي عورتون دڪان تي آيون به ته هو ضرور زنانا ڇمپل، سٺنڊل وغيره خريد ڪنديون، پر هيءَ جو هيترو سارو مردانن بوٽن جو اسٽاڪ رکيو اٿئون، اهو ڪيڏانهن ويندو؟

ڪنول:- (چپٽي وڃائي) موهن، مونکي هڪ ڳالهه خيال ۾ آئي آهي! تون هينئر ئي وڃ ۽ وڃي

”فلم نيوز“ هن قسم جو اشتهار وجهرائي
 لڳو. ”اچو، ڊوڙنديون اچو! — موٽر تي اچو،
 سائيڪل تي اچو، ٽانگي تي اچو، ڊگهي گاڏيءَ
 ۾ اچو — جي ڪابه سواري نه مليو، ته
 پنڌ ٿي هليون اچو! — ڪٿي؟ — اسان جي
 ماڊرن بوٽ هائوس، سريگهات جي ويجهو،
 شاهي بازار تي! — عورتن لاءِ خاص رعايت!
 رپئي تي اٺ پيسا چوٽ!! — ۽ جيڪڏهن
 ڪا عورت مڙسي ڪري مردانو بوٽ يا
 سليفر خريد ڪندي پنهنجي مڙس، ڀاڻ يا
 ٻيءَ پٽ لاءِ يا پنهنجي نوڪر پيءي لاءِ —
 ته — ته ان عورت کي پينڻ ۽ ٽينڻ رعايت
 ڏني ويندي!!! — مگر ياد رکجو! اها رعايت
 اڄ کان فقط ائين ڏينهن هوندي — چو؟ —
 ڇاڪاڻ ته ائين ڏينهن چور جا هوندا آهن
 ۽ — ٽيهن ڏينهن فقط ساڌ جو!!!!“

(موهن ٽاڙي ٿو وڃائي. ايتري ۾ به اپ ٿو ڊيٽ
 جوان چوڪريون دڪان ۾ داخل ٿين ٿيون.
 ڪنول ۽ موهن ٻئي اٿي ٿا ڏهن.)

(ٻئي يڪ آواز) اچو — فرمايو — وهو!

{ ڪنول
 ۽
 موهن }

(چوڪريون جن جا نالا ڪملا ۽ موهني
 آهن ڪرسيون تي وهن ٿيون. ڪنول سندن
 پيرن وٽ ويهي ٿو رهي ۽ موهن پينو ٿو
 رهي.)

ڪنول:- (موهنيءَ جي اکين ۾ اکيون وجهي) حڪم
 ڪريو اوهين ڇا ڪائيندا، ڇا پيئندا؟

موهني:- (مرڪي، ڪملا کي چئي ٿي) ڪملا آڻ
 ته هلون.

ڪنول:- (بيچين ٿي) ڇو ڇو، ڇا ٿيو؟

موهني:- معاف ڪجو، اسان کي سئڊل ڪپن. اسانکي
 خبر ڪانه هئي ته هيءَ ڪا هوٽل آهي!

ڪنول:- (کلي) او، هاڻي سمجهيم. اڏيري لعل جي
 ٺهيل اوچيءَ ڪڙيءَ وارا ٻه ٽي ڇهين نمبر
 جا سئڊل لاهي وٺ (پوءِ ٻنهي چوڪرين
 ڏانهن مخاطب ٿي) اوهان ٻنهي کي ڪپن؟

ڪملا:- نه، فقط موهنيءَ کي.

(موهن پنج ست ڪوڪا لاهي ڪنول جي
 اڳيان ٿو رکي. ڪنول هڪ هڪ ڪري
 موهنيءَ کي ڏيکاريندو ٿو وڃي، مگر سندس
 اکيون گهڻي ڀاڱي موهنيءَ جي چهري تي
 کتل رهن ٿيون.)

ڪنول:- هي ڏسو، برائون ڪرم جو — سوکڙي شي اٿو!

ڪملا:- (کلي) پر هي ته اچو بف جو آهي!

ڪنول:- (شرمندو ٿي) ساري — معاف ڪجو، بف جو آهي پر عمدي ڇيز آهي. ڪيئن پسند آيو؟ (موهني ڪنڌ سان انڪار ٿي ڪري) ته چڱو هي ڏسو، نانگ جي کل جو — هن جي پائڻ سان وڇونءَ جو ڏنگ بي اثر ٿيو پوي، بس هڪڙو ئي جوڙو بچيو آهي. هئا به مگر هڪ جوڙو ڪالهه ماسٽر نثار مس ڪجن لاءِ وٺي ويو.

(موهني ۽ ڪملا کلن ٿيون.)

موهني:- مونکي چمڙي جو سئنبڊل ڪپي.

ڪنول:- ته چڱو هيءُ وٺو — ڳيري جي کل جو — تمام نرم شي اٿو!

موهني:- (سئنبڊل کي اٿلائي پٽلائي ڏسي) ها بس اهو ٺيڪ آهي. پر انهيءَ مان برائون ڪار جو ڏيو. ڪارو مونکي ڪونه وٺي.

ڪنول:- هان! — ڪارو اوهانکي ڪونه وٺي؟ — افسوس. انهن برف جهڙن اڇن پيرن ۾ ته فقط ڪارو سئنبڊل ئي سوهندو! — شايد پڳت ڪبير سان ڪڏهن ملڻ جو اتفاق نه ٿيو اٿو! —

(موهنئيءَ جي اکين ۾ اڪيون وجهي) اوهان
 ڪڏهين ڪاري ڪڪر جي پٺيان چنڊ کي
 الهداد چنڊ جي گهوٽ ۾ جهاتيون پائيندي
 ڏٺو آهي!!

(موهنئي لڄي ٿي ڪنڌ هيٺ ٿي ڪري ۽
 ڪملا هڪ تهڪ ڏيئي اٿي پاسي واري شو
 ڪيس وٽ وڃي ٿي بيهي.)

ڪملا :- موهني، هيڏي هيءُ سئنبڊل ته ڏس!

موهن :- (وٽس ٻوڙي وڃي) ڪهڙو ڪهڙو — هيءُ؟ —
 آها، واه، واه، خوب خوب — ڄڻ ته ڪوٺڙي
 ڪبير جي ڪاريگرن وانڌڪائيءَ ۾ ويهي
 خاص اوهانجي پيرن لاءِ ئي ٺاهيو آهي! —
 اوهانجا سونهري وار — سونهري چمڙي!! —
 ۽ هيءُ سونهري سئنبڊل!!!

(پنهنجي هڪڙي اک بند ڪري) — بس —
 بلڪل مئچنگ ڪلر آهي!

ڪملا :- (چيله تي هٿ رکي، ڪاوڙ مان) مگر اوهان
 کان ڪنهن پڇيو؟

موهن :- (ڪجهه هيٺي نيوڙي ۽ هٿ ٻڌي) اوهان ئي
 مونکي سڏيو هو.

ڪملا :- (ساڳئي انداز سان) مون موهنيءَ کي سڏيو هو.

موهن :- موهنيءَ کي؟ — ۽ مان — مان موهن مل!
(ٻئي هٿ مهتي، آهستي) اي ڪاش! مان
به جيڪر مسمت موهني هجان ها!!

(ڪملا هڪ تهڪ ٿي ڏئي. موهن هيٺ ٿو
نھاري ۽ کيس ڪملا جي پيرن وٽ هڪ
پنجن روپن وارو نوٽ پيل ٿو ڏسجي. موهن
اهو کڻي ڪملا کي ٿو ڏئي.)

موهن :- (ڪملا کي) شايد اوهانجو ڪري پيو آهي.

ڪملا :- (نوٽ وٺندي) ٿڻڪيو! (تهڪ ٿي ڏئي ۽
وري اچي ڪرسيءَ تي ٿي وهي.)

(ڪنول سمورو وقت موهنيءَ کي سٺنڊل
ڏيکاريندو ٿو رهي.)

ڪنول :- موهن، هو ڳڙهيائين جو ڳاڙهو سٺنڊل لاهي
وٽ.

موهني :- (مرڪي ڪنول ڏانهن نھاريندي) — نهيو—
هاڻي مان اهو ڪارو سٺنڊل ٿي وٺنديس!

ڪنول :- (خوش ٿي) مون ته اوهانکي اڳيئي چيو هو!

ڪملا :- (مرڪي) پر موهني، تون ته ڪڏهن ڪارو
سٺنڊل پائيندي ئي ڪين آهين!

موهني :- ها، پر هاڻي مان اهو ئي وٺنديس ۽ پائينديس.

ڪهلا:- (ڪاٺي) ته توکي ڪاري ڪڪر جي پٺيئون
جهاتيون پائيندڙ چند نظر اچي ويو آهي!

موهن:- (ڪهلا جي پير تي پنهنجو پير هڻي) هن جي
قيمت؟

ڪنول:- (سئبل کي ڪوڪي ۽ وجهندي) هاڻ وٽ هڪ
گالهه آهي. ڪئين موهن؟

موهن:- باڪل — جيڪو به گالههون ڪري سو هن
جو پي!

ڪنول:- هن جي قيمت ٻين کان ڏهه روپيه مگر اوهان
جي سر کان فقط نو روپيه سورنهن آنه!

موهن:- (ڪاٺي) ڪجهه وڌيڪ گهٽ نه؟

ڪنول:- اها رعايت ڪافي آهي — اسٽرانگ ڪافي
آهي!

موهن:- توهانجي مرضي (ڏهين جو نوٽ پنهنجي پرس
مان ڪڍي ڪنول کي ڏيندي) چڱو وٺو —
چارچ تمام گهڻو ڪيو اٿو.

(ڪنول جي اکين ۾ اکيون وجهي) اڳتي
ڪري اوهانجي دڪان تي نه اچيو.

(ڪنول اهو ٻڌي بيچين ٿي ٿو وڃي ۽ موهن
جي نظر کان بچي موهنيءَ کان ورتل ڏهين
جو نوٽ واپس موهنيءَ جي هٿ تي ٿو رکي.)

کنول:- (آهستيڙي) وٺو واپس — هاڻي ته دڪان تي ايندو؟

موهني { (يڪ آواز) ضرور — ضرور (۽ پوءِ هيٺ لهڻ
ڪملا } لاءِ آهستي آهستي اڳتي در ڏي ٿيون وڌن.

کنول:- (ڏاڍيان) پر پنهنجو نشان پتو ته ڏيئي وڃو —

پنهنجي پنهنجي پتا جو نالو — ڪهڙيءَ

گهٽيءَ ۾ آهي گهر اوهانجو (ڪملا ۽

موهني کلنديون هيٺ لهڻ لاءِ اڳتي وڌنديون

ٿيون رهن) ٿيون ڏسيو — ته چڱو ڀلا ڪجهه

منهنجو ئي مفت ۾ حال احوال وٺنديون

وڃو — (ڪملا ۽ موهني دڪان تان هيٺ

لهي هليون ٿيون وڃن ۽ ڪنول چوندو ٿو

رهي) — مان ڪنوارو ڪنول يا ٻين وائڪن

اڪرن ۽ سيٺ ڪيولرام پوڄ موهنداس —

هيءَ موهن نه پر ٻيو — هن جو ۽ بابي جو

نالو سا ڳيو آهي مگر مهاندي ۾ فرق اٿن —

اسين ٺيڪرائي جا ٺاڪر آهيون ۽ درگا داس

جا دنڪڻي زميندار! — جيتوڻيڪ ويڻو آهيون

ته به مڃي ماني وارا آهيون — هيءَ دڪانداري

ته اسانجي ساٿيد بزنس آهي (پوءِ دڪان جي

در وٽ اچي ٻاهر نهاريندي وڌيڪ ڏاڍيان) —

گزريل سال — پتو، مان بي - اي جي

امتحان ۾ ذري گهٽ پاس ٿيو هوس پر چڱو
جو ائين نه ٿيو — نه ته جيڪر اڄ مان
جي . ٿي . سي جي بس ۾ ڪنڊڪٽر هجان
ها!!

(موهن هڪ وڏو تهڪ ڏيئي کيس ڪلهن
کان جهلي هيٺ گاديلي تي وهاري ٿو.
ڪنول وهڻ کانپوءِ ڪئش باڪس ڏانهن ڏسي
موهن کي چوي ٿو.)

ڪنول:- موهن، مون هتي پنجين جو نوٽ رکيو هو،
ڪئش باڪس تي؟

موهن:- (عجب مان) تو رکيو هو — چئون ٿو ٿيل؟
ڪنول:- ها — ڇو؟

موهن:- (شوڪارو ڀري) خانو خراب! — اهو ته هن
شو کيس وٽ پيو هو ۽ مون اهو ڪملا
جو سمجهي کيس ڏيئي ڇڏيو!!

ڪنول:- (دک وچان) پيڙي ٻڌيئي!

موهن:- (آهستي) قسمت!

ڪنول:- (پنهنجي مٿي تي ٻئي هٿ هڻي) قسمت!!

(پردو ڪري ٿو)

منظر چوٿون

(پردو ڪجي ٿو)

ساڳيو ٻوٽن جو دڪان. ڪنول ۽ موهن هڪ ٻئي
جي آهون سامهون ڪرسين تي ويٺا آهن.

موهن :- ڪنول، آخر ڪم ڪيئن هلندو اسانجو؟—
گراهڪن جي خوشامد ڇاپلوسي، آزي، نيازي،
سڀ ڪجهه ڪري ڏٺوسين مگر هڙ حاصل
نه ڪي به ڪين ٿيو.

ڪنول :- گهڻي نه ڪر. باقي هڪڙو طريقو آهي. اميد
نه انهيءَ ۾ ضرور ڪامياب وينداسين.
(په گراهڪ دڪان ۾ داخل ٿين ٿا.)

موهن :- (گراهڪن کي هٿ ٻڌي) مهرباني ڪري
هن پاسي واري دڪان ۾ وڃو. اسانکي پاڻ
۾ ڪا ضروري صلاح مصلحت ڪرڻي آهي
(گراهڪ دڪان تان لهي ٿا وڃن.)

ڪنول :- موهن، پڪ ڄاڻ ته جي مڙسي ڪٿي سين ته
ضرور ڪامياب ٿينداسين. فيل وڃڻ جو ڪو
سبب ئي نه آهي!

(۴۰)

— موهن :- پر اهو طريقو آهي ڪهڙو؟ — مون کي به
ته ڪا خبر پوي. (ڪنول موهن جي ڪن
۾ ڪجهه چوي ٿو) هئين شاباس! — اها
گاهه اڳي نه ٿي ڪيئ.

— ڪنول :- هاڻي به ويل ناهي ويئي. جيئن دير تيئن خير!
ڪروڙيتي ۽ پين سينائن جو اهو چوڻ غلط
نه آهي. مونکي هاڻي حساب ڪري ٻڌاه ته
هيل توهي نقصان ڪهڻون سٺو اٿئون.

— موهن :- (اڻي ڪٽش باڪس مان چوپڙي ڪڍي ان ۾
ڏسندي) پنجونجاه روپيه اٿ ان ۽ پنج روپيه
ڪملا وارا — ڪل سٺ روپيه اٿ ان!

— ڪنول :- ڏه روپيه ٻيا به جوڙينس.

— موهن :- اهي ڪهڙا؟

— ڪنول :- تون لڳاء ته سهين — هاڻي گهڻا ٿيا؟

— موهن :- هاڻي ٿيا ستر روپيه ۽ اٺ آنه.

— ڪنول :- نيڪ آهي. ساڍا نو روپيه ڪري وياج جا.

جوڙينس. نيڪاسي روپيه! (ڪيسي مان پائلي
ڪڍي موهن کي ڏيندي) هاڻي تون وڃي
لڳ ڪم سان.

(موهن دڪان تان هيٺ لهي وڃي ٿو ۽
ڪنول دڪان ۾ ڏنڊ ڪڍڻ شروع ٿو ڪري.
ڪه گراهڪ دڪان ۾ داخل ٿئي ٿو.)

گراهڪ:- سيٺ صاحب مونکي پنهنجي لاءِ هڪ ٻوٽ کڻي.

ڪنول:- (ڏنڊ ڪڍندي) مهربان رقم گهڻي اٿو ڪنڊ ۾؟

گراهڪ:- اٽم ٽيهارو روپيه. نائين نمبر جو ٻوٽ ڪپير.

ڪنول:- معاف ڪجو، اسان وٽ سڀ جوڙا اسي اسي روپين وارا آهن. پيو ڪو سستو دڪان تڙيو!

(گراهڪ موٽي وڃي ٿو ۽ موهن دڪان ۾ داخل ٿئي ٿو. کيس هڪ هٿ ۾ ڪاٺ جو ڏنڊو آهي ۽ ٻئي هٿ جي تريءَ ۾ ڪڙو تيل. ڪنول کانئس ڏنڊو وٺي پنهنجي هٿ ۾ جهلي ٿو ۽ موهن ڏنڊي کي پنهنجي هٿ سان اهو تيل ٽو لڳائي. پوءِ ڏنڊي کي ڪنول ڪيش باڪس جي پاسي ۾ پٽ سان ڪڙو ڪري ٿو بيهاري.)

موهن:- هاڻي؟

ڪنول:- هاڻي دعا ڪر ته ڪو اسي روپين وارو پنڇي دڪان ۾ اچي!

(هڪ گراهڪ دڪان ۾ داخل ٿئي ٿو.)

ڪنول:- مستر، پيسا به اٿو ڪيسي ۾ يا ائين ئي آيا آهيو ٻوٽ خريد ڪرڻ!

گراهڪ: (پنهنجي کيسي مان هڪ سئو روپين وارو
نوٽ ڪڍي ڪنول کي ڏيکاريندي) ڪجهه
تہ ڏوڪڙ اٿم پاڻ سان!

(موهن ڏنڊو کڻڻ لاءِ وڌي ٿو مگر ڪنول
کيس هٿ جي اشاري سان روڪي ٿو.)

ڪنول: (گراهڪ کي) مهربان، پهرين انهيءَ نوٽ
مان ويهه روپيا ڪٿي سجايا — يا — اجابا
ڪپائي اچو پوءِ اسانجي دڪان تي اچو؟

گراهڪ: (عجب مان) ڇو پائي، ائين ڇو؟

ڪنول: بس اسان دڪان جي مالڪن جي مرضي!
(دڪا ڏيئي گراهڪ کي دڪان تان لاهي
ٿو ڇڏي.)

موهن: ڪنول، ائين تو ڇو ڪيو؟ — ڇا اهو گراهڪ
ٺيڪ نہ هو؟

ڪنول: موهن، بدماشئيءَ واري ڪم ۽ ڪڏهين بہ
بئيماني نہ ڪبي آهي. هروڀرو ويهه روپيه
حرام جا ڇو کائجن. آخر تہ ڌڻيءَ در مري
منهن ڏيئو اٿئون!

موهن: ڇا ڇا چاهين روپين وارا بہ پکي اچن تہ پوءِ؟

ڪنول: عقل! اها جيو هٿيا ٿيندي!

(هڪ ٻانڀڻ ٻڌو جنهن کي فقط ڌرتي ٻڌل آهي ۽ پيرن ۾ ڪاٺ جون ڇاڪڙيون اٿس، سو دڪان جي سامهون لنگهي ٿو.)

موهن :- هاڻو ٻارامداس اڃ ڪئين پيو ٿو شهر ۾ گهمي! هونئن ته ٽڪاڻي کان ٻاهر نڪرندو ئي ناهي!

ڪنول :- واه جا ڳالهه ڪيئن! — اڃ ڇنڊ جي پهرين آهي، نڪتو هوندو پنهنجن دڪانن جي مسواڙ اکاڙڻ! — ٻيلي واه!! موهن، ست پاڻي هتي وٺي ته اچينس!!!

(موهن هيٺ لهي پاڻي کي دڪان تي وٺي ٿو اچي ۽ ڪرسيءَ تي وهاريس ٿو.)

ڪنول :- ٻاوا صاحب سک ته آهي. اڃ ڪيئن ڏينهن تتي جو شهر ۾ نڪري پيا آهيو؟

ٻائو :- مڙيئي سک — ڪرپاءِ مسواڙ ٿي دڪانن جي اکاڙيم.

ڪنول :- گهڻي وصولي ڪئي اٿو.

ٻائو :- ٻن دڪانن جي مسواڙ جملي اسي روپيه ملي اٿم — باقي ٻن جي اڃان وصول ڪرڻي اٿم.

(اسي روپين جو انگ ٻڌي، ڪنول ۽ موهن هڪ ٻئي ڏانهن مرڪي نهارين ٿا — ڪنول موهن کي ڪجهه اشاري سان چوي ٿو. موهن

مان مان ڪري ڏنڊو ڪٽش باڪس وٽان
کڻي پنهنجي پٺيان لڪائي هڪ طرف بيهي
ٿو رهي.

ڪنول:- ٻاوا صاحب توهانجو هيئن شهر اڪيلو
نڪرڻ ته ٺيڪ ناهي. هڪڙو مڪراني چٽو
ٿي پيو آهي. ڪالهه به ڏنڊي سان به ٻاوا
ڪيرائي وڌا هئائين. (دانهن ڪري) اجهو
اچي ويو مڪراني.

(ٻاوا دروازي ڏانهن ٿو نهاري. موهن ڀر
ڪري ڏنڊو سندس ڪوپريءَ تي وهائي ٿو
ڪڍي. ٻاوا دانهن ڪري پٺ تي ٿو ڪري
۽ ڪرسي ٽڪر ٽڪر ٿي وڃي. ٻائي جي
ڪوپريءَ مان رت ريل ڪري ٿو وهي. ڪنول
هڪدم ڪٽنچي کڻي ٻائي جي ڏوٽيءَ جو
پلٽو جنهن ۾ اسي روپيه ٻڌل هئا، ڪڍي
ڪٽش باڪس ۾ رکي ٿو ڇڏي. ان بعد
ماڻهن جو گهوڙو ٿي ٿو وڃي. هڪ پوليس
وارو به اچي ٿو پهچي.)

ڪنول:- (ڏاڍيان واکا ڪري) اڙي ٻائي صاحب ڪي
مڪراني ڏنڊو هڻي ماري وڌو! پڪڙيوس—
پڪڙيوس! (هٿ سان اشارو ڪري) سري گهٽ
طرف پڳو ٿو وڃي!

(کي ماڻهو ٻاهر ڀڄن تان ۽ کي ٻائي ٿي
کڻي گادي ٿي لڻائين ٿا. هڪ وائڻي جي
رت لڳل ڏنڊي تي نظر ٿي پوي.)
وائڻو :- (دانهن ڪري) اڙي هيءُ ڏنڊو ته موهن
ڪلاڪ منو ٿيو مون کان چئين آني ۾ وٺي
ويو هو!!

ٻيو وائڻو :- (دانهن ڪري) اڙي — ٻائي صاحب جي
ڌوٽيءَ جو پائو به ڪپيل آهي!
(ٽئين وائڻي جي ڪٽش باڪس تي نظر ٿي
پوي جنهن مان ٻاهر نڪتل ڪپڙي جو
ٽڪر جنهن تي رت لڳل هو صاف نظر
پئي ٿي آيو.)

ٽيون وائڻو :- (ڪٽش باڪس کي کولي ان مان ڌوٽي ۾ جو
ڪپيل ٽڪر جنهن ۾ نوٽ ٻڌل هئا، ڪڍي
ٻاهر ڪنڊي ۽ سڀني کي ڏيکاريندي) اڙي —
هيءُ ڏسو! ايڏو جلم!! — چئن پيسن جي
ڪري هنن چوڪرن ٻائي صاحب جو خون
ڪري ڇڏيو!!!

(پوليس وارو موهن ۽ ڪنول کي ڪنڊ ۾
هٿ وجهي دڪان تان هيٺ لاهي ٿو.)

(پنهنجا ٻئي هٿ مٿي تي هڻي يڪ آواز) قسمت!
 } موهن
 ۽
 ڪنول

(پردو ڪري ٿو)

ڪنوارو ڪلارڪ

انتساب

جناب محمد خان جوڻيجو صاحب، پرائيم منسٽر
پاڪستان جي نالي، جن جي ايامڪاريءَ
۾ نئين وڏن ڪامورن جون
پگهارون وڌي رهيون آهن.

هيءَ ڊرامو، ڊرامو نويس محمد حسين اعوان ڪروڙ پتي
يا ان جي پٽ جي لکيت ۾ اجازت ڪانسواءِ نه ڪئي
۽ ڪڏهن اسٽيج ڪيو وڃي ۽ نه ئي ان کي ڪنهن
به نموني ٿي. وي يا ريڊيو تي آندو وڃي ۽ نه وري
ڪنهن ٻئي نموني استعمال ڪيو وڃي سواءِ اهڙي
لکيت ۾ اجازت جي. اخبارون، رسالا، ٽي. وي ريڊيو
وغيره هن ڊرامي بابت پنهنجا رايا شايع / ظاهر ڪري
سگهن ٿا.

ڪنوارو ڪلارڪ

(اسٽيج ڊرامو)

ويس ڌاري —

- ۱- اله رکيو (جڙيل جو پيءُ).
- ۲- جڙيل جي ماءُ.
- ۳- هڪ ڇهن ستن ڏينهن جي عمر جو ٻار.
- ۴- ٻه - ٽي ڌاري ٺوڪ ڪٽڙا.
- ۵- جڙيل - مختيارڪار شهدادپور جو ڪلارڪ.
- ۶- ڊاڪٽر محمود - جڙيل جو دوست.
- ۷- حاجي عبدالرحمان - رٿايرڊ پوليس سب انسپيڪٽر.
- ۸- حاجي عبدالرحمان جي زال.
- ۹- هڪ پوسٽ مين.
- ۱۰- مٽي - ڊاڪٽر محمود جي ڇهن ستن سالن جي نياڻي.
- ۱۱- دائود مختيارڪار جي آفيس جو پٽيوالو.
- ۱۲- هڪ ٻيو ڊاڪٽر.
- ۱۳- مسٽر جعفري.
- ۱۴- مسز جعفري.
- ۱۵- ٻڪرار - دودو لغاري.
- ۱۶- چار - پنج ڪلارڪ (محمد حسين ٻگهيو - معنو خان جمائي - محمد امين جمالي - عبدالرزاق ميمڻ وغيره).
- ۱۷- هڪ ٻڪري.

منظر پوريون

(اسٽيج جي پٺيان دهلن ۽ شرناين جا
هلڪا آواز اچي رهيا آهن جي آخر تائين
ايندا رهن ٿا. وچ وچ ۾ ٽي چار دفعا
منت هن لاءِ بند به ٿين ٿا)

(پردو کڻي ٿو)

اله رکيو ڪٿ تي ويهي حقو چڪي رهيو آهي.
سامهون منڊليءَ تي سندس زال ويٺي آهي ۽ ٻار کي
پنهنجو کير پياري رهي آهي. ٻه ڪٽڙا ٽارڙيون وڄائيندا
ڳائيندا اندر داخل ٿين ٿا. سندن گانو ختم ٿيڻ تي
اله رکيو ٻنهي کي هڪ هڪ رپيو ڏيئي روانو
ڪري ٿو.

اله رکيو: (ٺهڪ ڏيئي) ڪيئن اله جڙڻي جي ماءُ،
تنهنجين منهنجين دعائن آخر هڻي وڃي هنڌ
ڪيو نه ته ڪنهن تي ڄاتو ته هن پيريءَ ۾
اسان کي اولاد ٿيندي — سو به پٽڙو! سچ
آهي ”همت مردان ته مددي خدا“ — (وري
ٺهڪ ٿو ڏئي.)

جوئس: (شرمندہ ٿي) توکي تہ سدائين چرچا ٿا سڄهن.
اسانجي دعائن جو تہ اثر آهي پر مان پنهنجو
جڙيل پيرن کان پني ورتو آهي. (ٻار کي
چمي ٿي ڏئي.)

الھر ڪيو: اون هون — (حقي مان بڙڪو ڪڍي) صفا
کوٽي ڳالهه! پيرن جو ڇا وڃي هن ۾؟ —
هيءُ تہ نج تنهنجين منهنجين دعائن جو نتيجو
آهي — ها حڪيم پير معين الدين جي گورين
جي اڃان ڳالهه ڪر. انهن گورين جو بيشڪ
جڙيل جي جوڙڻ ۾ چڱو ئي حصو آهي.
(ٽھڪ)

جوئس: اهڙيون ڳالهيون نہ ڪندو ڪر منان ڏئي نہ
ڪري پير ڪاوڙجي پون. (دهلن ۽ شرنارين
جا آواز بند ٿي ٿا وڃن) ڏنڻه مڱڻهارن کي وري
ننڊ ڪجي ويٺي. بس توکي تہ رڳو اها لونگ
واري آڪھ سڄهي! — منهنجو وس پڄي
ها تہ مان پنهنجي جڙيل جي چٽيءَ تي
ولايتي ٻاجا گھرايان ها.

الھر ڪيو: (کلي) برابر — ڇاڪاڻ تہ پٽ بہ ولايتي چٽيو
اٿئي! (حقي مان بڙڪو ٿو ڪڍي.)
جوئس: (ڪاوڙ مان) ڇو. ڇا ٿيو آهي پٽ کي؟ —
پر جي کڻي ڪجهه ڪارو آهي تہ ڇا رڳو
منهنجو پٽ آهي — تنهنجو ڪونهي؟

اُهر ڪيو: ڇري ماڻ! منهنجو ڀاءُ وڃي تنهنجي پٽ ۾.
تو ته پٽ پيرن کان پني ورتو آهي نه —
هش! آهستي گالههءِ مٿان پير ٻڏي نه وٺن
۽ پٽائين نه پيريءَ ۾ منهنجي ڏاڙهي!! (ٺهڪ)

جوئرس: وري اهيئي چرچا؟ چڱو وڃ ٻاهر وڃي ڏس
ته ڪاڏو چڱيءَ طرح پيو ورهائجي يا ڪيئن؟

اُهر ڪيو: ورهائڻ وارا پاڻيهي ورهائيندا ۽ ڪاٺڻ وارا
پاڻيهي ڪائيندا. تون چوڻي پئي ويچار ڪرين؟ —
ها، باقي جي مان هاڻي نٿو وٺان ته اها ڪٿي
گالهه ڪر. سچ چيو اٿن ته اولاد ٿيڻ کانپوءِ
مڙس تان عورت جو آر اڪثر ڪڍيو وڃي
(زال جي ڪاڏيءَ تي هٿ لڳائي) ڪئين
نه ڪو ٿو چوان نه؟

جوئرس: (مڙس جو هٿ پري ڪري) ڇڏ ته ڪو ڏسي
نه وٺي — ۽ ٻي گالهه ٻڌ. مٿان تون خوش
ٿيندو هجين ته جڙيل وڏو ٿي منهنجي پان
پيڙين جي مانڊڻي وسائيندو!

اُهر ڪيو: (حقي مان بڙڪو ڪڍي) تڏهن ڇا ڪندو —
ڪمائي ٿيندو؟

جوئرس: ڪمائين ڪي ڪي سڱ هوندا آهن ڇا؟ —
مان پنهنجي پٽ کي انگريزي پاڙهينديس —
بوءِ هن کي وڏي نوڪري ملندي!

الھر ڪيو:- (ٽھڪ ڏيئي) برابر، برابر. وڏي نوڪري ڪندو. بلڪل وڏي! — نادان، روزگار اهو چڱو جيڪو ابي ڏاڏي ڪيو هجي.

جوئس:- (ڪاوڙ مان) خبردار جي وري اهو خيال به ڪيو اٿئي، مان ته پنهنجي جڙيل کي ضرور انگريزي پڙهائينديس.

الھر ڪيو:- لڀي لوڻڪ به ڪانه ۽ سڌ مريڙي جي! — (حقي مان بڙڪو ڪڍي) انگريزي پاڙهڻ تي جو هيٿرو سارو خرچ ٿيندو اهو ڪٿان آئينداسين؟ — ڇا اهو به پيرن کان پني ايندين؟

جوئس:- بس، اڄ کان سادو ڪاٺينداسين ۽ سادو هندائينداسين. ڪجهه نه ڪجهه هر مهيني بچت پئي ٿيندي — ۽ منهنجا زيور وري ڪنهنجي ڪم ايندا! — اهي به کيس پاڙهڻ تي خرچ ڪبا — ائين ها — تون به هاڻي بوسڪي جا پٽڪا ٻڌڻ ڇڏي ڏي (مشڪي) ڪا رپئي سوا واري ٽوپي وٺي ڇڏ.

الھر ڪيو:- (هٿ جوڙي) حاضر بابا — حڪم تمھارا. اڄ ئي تـو دادِي ڌنڀتراھ ڪان ٽين آنسي واري ٽوپي وٺي اچان! — پٽ ڇا ڄاڻو ڳاڻڻ ۽ ٻاڻڻ تي به ڪنٽرول ٿيو! (بڙڪو) ڀلا ڪنهن بي ڳالهه تي ته ڪنٽرول ڪونه ٿيو نه؟

جوئس: بي ڪهڙي ڳالهه تي؟

الهه ڪيو: (مرڪي) مثلاً — مثلاً — هاڻي ڇا ۽ ڪيئن
تو کي ٻڌايان يا سمجهايان! — يعني — ها،
حڪيم صاحب جـون گوريون کائڻ نه بند
نه ڪريان نه؟ — ٻا انهن جي کائڻ تي به
ڪنٽرول؟

جوئس: (شرمندہ ٿي) بس — توکي ته رڳو چرچا
ٿا سڄهن.

الهه ڪيو: ٺهيو بابا — چرچن تي به ڪنٽرول. (ٻڙڪو)
اسان بس ڪٿي.

جوئس: اڄ ته هٿڙا ڪٿي جڙيل لاءِ ڌڻيءَ در دعا
پئئون. (ٻئي هٿ آڀا ٿا ڪن) ڌڻي منهنجا
اسانجي جڙيل کي وڏي حياتي ڏجانءِ —

الهه ڪيو: ۽ جڙيل جي پيءُ کي حلد مارجانءِ —
ڇاڪاڻ ته هو هاڻي جهونو ٿو آهي ۽ چلهه
تي ٿو کانگهه اچي —

جوئس: ڌڻي منهنجا جڙيل ٽي ڪرسي نصب ڪجانءِ —
هنکي ڪا وڏي نوڪري ڏجانءِ —

الهه ڪيو: وڏي — بلڪل وڏي. کيس ڊپٽي ڪليڪٽر
بنائجانءِ ۽ جي نواب شاه ضلع جو ڪليڪٽر
ڪٿي ڪرينس ته ڪيا بات!

جوئس: (ڪاوڙ وڃان) وري ساڳيا چرچا؟

(الهريڪيو وڏو ٽهڪ ٿو ڏئي ۽ جوئس اٿي،
جڙيل کي ڪٽ تي وڇايل بستري تي لپتائي
ٻئي ڪمري ۾ هلي ٿي وڃي. سندس وڃڻ
کانپوءِ الهريڪيو پنهنجا هٿ آيا ڪري دءِ
ٿو گهري.)

الهريڪيو: پروردگار، جڙيل جي ماءُ شايد سمجهي ٿي
تہ مان جڙيل کي پاڻ وانگر پيڙين جي
مانڊئي ڪڍي ڏيندس — پر اها تہ مونکي
خبر آهي تہ مان کيس ڪڍي نه وڌي ڪرسيءَ
تي ڏسڻ چاهيان ٿو! — مان کيس پڙهيندس —
انگريزي پڙهيندس — گهر ٻاري ڏياري
ڪندس پر کيس ضرور پڙهيندس — ۽
پوءِ منهنجا رب، تون جڙيل کي ڪا وڏي
۽ عزت واري نوڪري ڏجانءِ — خانصاحب
محمد عيسيٰ عباسيءَ وانگر! — رب منهنجا
جي مون پيڙي فروش جي پٽ کي ڪليڪٽر
يا ڊپٽي ڪليڪٽر نه ڪرڻ چاهين — تہ —
تہ مختارڪار ضرور ڪڍائينس — ۽ جي
مختارڪار نه، ڪرينس تہ منهنجا رب،
محمد حسين اءِ. واڻ وانگر مختيارڪار جو
ڪلارڪ تہ ضرور ڪڍائينس. آمين!

(پردو ڪري ٿو)

منظر ٻيون

پردي جي پٺيان آواز اچي ٿو، ”جڙيل جي ماءُ
 پيءُ جڙيل کي انگريزي پاڙهيو. کيس مئٽرڪ پاس
 ڪرايائون، هو پنهنجي قول تي قائم رهيا. هميشه سادو
 کاڌائون، سادو هنڊايائون — جڙيل جي ماءُ جا زيور
 به جڙيل جي تعليم جي نذر ٿي ويا — جڙيل ڪلارڪ
 بنيو — مختيارڪار جو ڪلارڪ — سندس ماءُ پيءُ
 خوش ٿيا ته خدا جڙيل کي ڪرسي نصيب ڪئي —
 هاڻي سندن سڀ اميدون پوريون ٿينديون — مگر —
 اي بسا آرزو ڪ، خاڪو شده! — نوڪريءَ تي چڙهن
 کانپوءِ بجاءِ پنهنجي ماءُ پيءُ کي ڪجهه ڏيڻ جي هر
 مهيني ڪجهه ڏوڪڙ گهران گهرائڻ لڳو — مجبوريءَ
 جي سبب — سندس ماءُ پيءُ جون سڀ اميدون خاڪو
 ۾ ملي ويون! — سندن خوشي جا کين جڙيل کي
 ڪرسي ملڻ جي ڪري ٿي هئي سا رنج ۽ غم ۾
 تبديل ٿي ويئي — ۽ هو ٻئي — انهيءَ ڏک جي
 ڪري — راهي ملڪ عدم ٿي ويا! انا الله وانا اليه راجعون! —
 جڙيل جنهنجي چٽيءَ تي راڄن پٽ کاڌو هو — جڙيل
 جنهن جي چٽيءَ تي دهل ۽ شرنائون وڳيون هيون —
 جڙيل — سو جڙيل اڄ .....

(پرڏو ڪجي ٿو)

هڪ ڪمر و جنهن ۾ هڪ طرف چنل ڪٽ پيشي
 آهي ۽ مٿس هڪ پراڻي ڦاٽل فراسي ۽ ۾ بسترو ويڙهيل
 رکيل آهي. ٻئي طرف سامهون هڪ بنان رنگ روغن
 جي ٽپائي رکيل آهي جنهن جي ٻن پاسن کان ٻه پراڻيون
 لوهي ڪرسيون ٻيل آهن. هڪ ڪرسيءَ تي شهدادپور
 مختيارڪار جي آفيس جو ڪلارڪ جڙيل ويهي ٽپائي
 کان ڏڪڙ جو ڪم وٺندي، هلڪي ٻي سري آواز ۾
 گانو گائي رهيو آهي:-

ڪٿي آهين تون منهنجن خوابن جي راڻي،
 اچي ڪر خشڪ منهنجن نئين جو پاڻي.

(گانو ختم ٿئي ٿو ۽ جڙيل جو دوست ڊاڪٽر محمود
 اندر داخل ٿي ٻي ڪرسيءَ تي وهي ٿو.)
 جڙيل: (آه پري) مٿو اٽڪل تي ۷۷ سيڪڙو اچو
 ٿي ويو آهي مگر اڃان تائين ڪنوارو آهيان!
 محمود: (مشڪي) مگر ڪنهن سياڳيءَ کي نياڳ
 ڪندو جيڪا تو جهڙي مين مفلس جي بيگم
 ٿي ايندي؟

جڙيل: مفلس! — مان مفلس؟ — منهنجي هيءَ ڪٽل
 ٺوپي، ڦاٽل بوٽ، چٽين لڳل سوار ۽ —
 نيلاسيءَ جو ڪوٽ.....

محمود: تنهنجو زرد چهرو، خشڪ ۽ ۸۰ سيڪڙو
 اڇيون مڇون، ڪهرا هٿ، منجهل وار ۽ —

ٽون — ٽون مفلس — ڇوڪ ڪيم جو

توڪي مفلس ڇير!

جڙيل: (شرمنده ٿي) معاف ڪجانءِ دوست، جيڪڏهن

مان مفلس آهيان ته منهنجي دل ته مفلس

نه آهي!

حمود: ها، دل، دل بيشڪ تنهنجي مفلس نه آهي ■

هونئن به تون پاڻ مڙس امير آهين بلڪه امير علي

آهين — مگر دوست، عورت کي اهڙي قسم جي

اميري ■ دل جي شاهوڪاري ڪانه ٿي

کڍي — ان سان گڏ به ٿڪا کيسي جي

کڙ کڙ به ضروري آهي.

جڙيل: اها کڙ کڙ پنهنجي وس ڪان باهر آهي

(ٻانهن تي ٻڌل واچ تان هڪ نرالي شان

سان وقت ڏسي) ساڍا چار لڳي پوئان پنجويهه

منٽ ۽ ٽي سيڪنڊ!

حمود: (کلي) اوهو! ته اوهان واچ ڌارڻ به شروع

ڪئي آهي!

جڙيل: (فخر سان) جي، صاحب.

حمود: ڏٺو هوندو ڪنهن کي پرو؟

جڙيل: (کلي) نه — ۵۲۳ ۾ هٿ ڪيل هڪ

چوريءَ جي ملڪيت آهي، خيال ڪيم ته

هڪڏهن آفيس جي اسٽور روم ۾ رکي

چڏيندس ته متان ڪوئا کيس وتن گهليندا
۽ پنهنجي پر ۾ نه چڪي رکس تنهنڪري
بهتر ڄاڻم ته پنهنجي ٻانهن تي ٻڌي ڇڏيانس!
محمود: نه گویا ڇڪو هن واچ تي دعويڌاري پيش
ڪندو تنهن تي هڪ لاجواب ٿورو ڪري
رهيا آهيو؟

جڙيل: سو نه صاف ظاهر آهي روز روشن وانگر.
محمود: خوب!

(نپالي اندر اچي هڪ لفافو جڙيل کي هٿ
۾ ڏئي ٿو. جڙيل لفافو کولڻ جي ٿو ڪري.)

نپالي: اون هون — پهرين ٽي آنا، ڏسو ٿا لفافو
۾ رنگ آهي. (جڙيل لفافو ٽپائي ٽي رکي
محمود ڏانهن ٿو نهاري. محمود ڪمسي مان
ٿي آه ڪڍي نپاليءَ کي ٿو ڏئي ۽ لفافو
کڻي جڙيل ڏانهن ٿو وڌائي.)

جڙيل: جيئن ته ٽي آه چٽي اوهان پري آهي تنهن
ڪري لفافو کوليو به اوهين.

محمود: مگر هي اوهانجو خانگي خط آهي.

جڙيل: پرواه نه آهي — اوهين به ته منهنجا خانگي
دوست آهيو. (محمود منٿ اڌ جڙيل ڏانهن
نهاري، لفافو کولائي خط پڙهي ٿو.) ”يارا

جڙيل” (محمود عجب مان جڙيل ڏانهن
نھاري ٿو.)

جڙيل:- (مشڪي) اوهين پڙهندا رهو.

(محمود خط پڙهي ٿو ۽ وچ ۾ ڪٽي ڪٽي
جڙيل ڏانهن نھاريندو بہ ٿو رھي. جڙيل
مشڪندو ٿو رھي.)

بيارا جڙيل.

هيءُ منهنجو پهريون خط ناهي پر پنجون ۽
هيءُ تنهنجو پهريون دفعو ناهي پر پنجون
پورو آهي جو تون مونکي منهنجن پيار پيريل
خطن جو جواب نہ ڏيئي رهو آهين. مان نہ
توتي ان ڏينهن کان ئي فدا آهيان جنهن
ڏينهن عيد هئي — ها عبد، تون نوان
ڪپڙا پايو، عيد جو چنڊ ٻيو ڪڙ ڪڙ ڪندو
اسانجي گهر جي ڪڙڪيءَ کان لنگهيو هئس.
ان وقت مان اندر ڪڙڪيءَ جي پرسان ئي
ويئي هيس ۽ پئي ٿي هندستان جي تواريخ
پڙهيم. کليل ورق تي شاهجهان جي تصوير
هئي. توتي نظر پيم ته يڪدم شاهجهان ڏانهن
ڏيان ڇڪجي ويو — ان وقت تون مونکي
سچ سچ شاهجهان — پورو پورو شاهجهان پيو
لڳس! — منهنجي دل چاهيو ته جيڪر.....

منهنجا شاهجهان، ڇا تون پنهنجي ممتاز کي
جواب نه ڏيندين؟ — مان شاهوڪار ۽ آزاد
خيال ماءُ پيءُ جي ڌيءُ آهيان ۽ — ۽ ڪنهن
سان به شادي ڪري ٿي سگهان. ڪيترو نه
ڇڱو ٿئي جو تون..... جو تون.....
مونکي هن خط جو جواب ڏين!

تنهنجي ۽ سورنهن ئي آنه فقط تنهنجي ممتاز.

جڙيل:- (هٿ مهيندي) بس اها ئي هڪ مصيبت آهي
جو هوءَ شاهوڪار ماءُ پيءُ جي ڌيءُ آهي!
محمود:- ڇا مطلب؟

جڙيل:- مطلب؟ — مطلب وري ڇا — بس اهو ئي
ته هوءَ شاهوڪار گهر جي آهي، جيڪڏهن
هوءَ ڪنهن غريب گهر جي هجي ها ته مان
ڪري ساڻس شادي ڪريان ها — مون کي
پيسي ۽ پيسي وارن کان نفرت آهي (محمود
ڏانهس چٽائي نهاري ٿو) اوهان به ته غريب
گهر مان شادي ڪئي هئي نه؟

محمود:- (ڪجهه گهٺي ٿي) هو پڻ ڪئي وٺ (جڙيل
پڻ ڪٿڻ لاءِ اٿي ٿو) ۽ هوءَ مس استل به
(جڙيل اها به ڪئي اچي ٿو) — هاڻ! تون
واڳڻائي مس ڪم آڻيندو آهين؟ (جڙيل
خاموش رهي ٿو) ۽ هيءُ — هيءُ خط به ته

واڻڻائي مس سان لکيل آهي (پٽڊ مان هڪ
پنو ڪڍي خط جي پني سان ملائيندي) اڙي
هيءَ خط جو پنو به ته ساڳيو ئي پيو ٿو
ڏسجي!

جڙيل:- (تهه ڏيئي) وڏو چالاڪ آهين!

محمود:- (کلي) مان چالاڪ نه پر تون بيوقوف آهين.

جڙيل:- (شرمندو ٿي) شايد.

محمود:- شايد نه پر سچ ڀڄ — جڙيل، تون چواڙو

بيوقوف ٿيو آهين جو پاڻڪي پاڻ هن قسم جا
فضول پيرنگ خط لکي پيسو وڃائي رهيو آهين؟

جڙيل:- معاف ڪجو، مان اهڙو بيوقوف هرگز نه

ٿيندس. هن خط تي به ته ٿي آنا اوهان ڏنا.

محمود:- ته گويا — بيوقوف مان ٿيس؟

جڙيل:- جي.

محمود:- (شرمندو ٿي) شايد.

جڙيل:- شايد نه، پر سچ ڀڄ.

محمود:- جي مان هتي نه هجان ها ته؟

جڙيل:- انهيءَ حالت ۾ ٽپائيءَ کي چيو وڃي ها ته

صاحب هن وقت واندو نه آهي، ڪنهن ٻئي
وقت اچجانءِ!

(ٻئي دوست کلن ٿا.)

حمود:- جڙيل، جيڪڏهن مان تنهنجي شاديءَ جو

بندوبست ڪريان ته مونکي ڇا ڏيندين؟

جڙيل:- اهڙن ڪمن لاءِ رواجي في جي ٻين!

حمود:- مگر تو مفلس وٽ رکيو ئي ڇا آهي!

جڙيل:- مون وٽ ڇا رکيو آهي؟ — آه، نتو سمجهين.

هڪ ڪلارڪ جي دعا لڳي ويهه ته تنهنجا

پيڙا ئي پار — بس گنجرا واھ جي هن طرف!

حمود:- معاف ڪجانءِ. مونکي تنهنجي دعا ڪانه

ٿي ڪڍي. چوندا آهن ته ڪاردار جي ڪلارڪن

جي دعا هميشه ايترو اثر ڏيکاريندي آهي —

ها، باقي مفت سو ڪم ڪري ٿو ڏيانءِ.

جڙيل:- ائين ئي سهي. مگر ٻڌاء ته اهو خوش نصيب

ڪير آهي جنهن جي گهر منهنجو بندوبست

ڪندين؟

حمود:- تنهن سان تنهنجو ڪهڙو مطلب. رٿابرد سب

انسپيڪٽر پوليس آهي — بابي سائين مرحوم

جو ننڍي هوندي جو سنگتي.

جڙيل:- (مشڪي) ته گویا تنهنجو چاچو ٿئي — مگر

سندس نالو؟

حمود:- سندس نالو حاجي عبدالرحمان آهي.

جڙيل:- (ٺپ ڏيئي ڪرسيءَ تان اٿندي) ته گویا

مونکي منهنجن خوابن جي راڻي ملي ويندي!

حمود:- ڪهڙي — تنهنجن خوابن جي مهارائي؟
 جڙيل:- سڪين — منهنجي سڪو! — حاجي عبدالرحمان
 جي دختر جيڪا مون سان گڏ پڙهندي هئي! —
 اها ئي ته آهي منهنجن خوابن جي رائي!!
 منهنجي ممتاز محل!!! (جڙيل محمود کي
 پاڪر پائي چمي ٿو ڏئي) او، محمود تون
 ڪهڙو نه سٺو آهين!

حمود:- ٺهيو، هاڻي جند ڇڏ منهنجي. مان سڀئي
 حاجي عبدالرحمان وٽ ويندس ۽ متان ڪنهن
 به وقت هتي وٺي اچانس، تنهن ڪري تون
 اڄ ئي پنهنجي جاءِ جي سٺي طرح صفائي
 ڪرائي ڇڏ ۽ پنهنجو هيءُ سمورو سامان
 هتان ڪڍائي، منهنجي گهران سامان، کٽ،
 بسترو، ميز، ڪرسيون وغيره گهرائي هتي
 رکائي ڇڏ، ڪيئن سمجهي وٺين نه؟

جڙيل:- بلڪل، تون چٽل آهين.

حمود:- (کلندي) نه مان چٽل نه آهيان — مان
 محمود آهيان.

(پردو ڪري ٿو)

منظر ٽيون

(پردو ڪجي ٿو)

هڪ وranڊو جنهن جي پٺيان اندرين ڪمري جو دروازو نظر اچي رهيو آهي. وranڊي ۾ هڪ ڪٽ تي رٿايرڊ سب انسپيڪٽر پوليس حاجي عبدالرحمان بستري سان نيڪ لڳائي ڪتاب ”ماسي ۽ مجيد“ پڙهي رهيو آهي. سندس زال ڪٽ تي هڪ طرف ويٺي آهي.

(در تي ڏک ڏک ٿئي ٿي.)

حاجي: (پنهنجي زال کي) شايد محمود آيو آهي. تون اندر وڃ ۽ سڪين کي به ٻڌاء ته ٻاهر نه اچي.

هائس: ها، پر سموري حقيقت چوڪري بابت وٺجوس، پوءِ متان .....

حاجي: ڄڻو ڇڻو تون اندر وڃ. — مان سمجهان ٿو. سون ۾ تو جيترو عقل ته ضرور هوندو. (سندس زال اندر وڃي ٿي ۽ حاجي ڏاڍيان چوي ٿو) اچو. اندر اچو. (محمود اندر داخل ٿئي ٿو)

محمود :- اسلام عليڪم ،

حاجي :- (ڪٿ تان اٿنڌي) وعليڪم سلام، ميان
محمود ڏاڏي دير لائون اچڻ ۾. اسان ڪسي
تہ صبح کان ئي اوهانجو انتظار ۾. (ٻئي
هٿ ملائين ٿا.)

محمود :- دير برابر ٿي ويئي. پر مجبور هوس حاجي
صاحب. هڪ ڪيس اهڙو ملي ويو جو ان
مان مس مس جند چڏائي سڌو اوهان ڏي
آيو آهيان.

(محمود ڪرسيءَ تي وهي ٿو ۽ حاجي ڪٿ تي.)

حاجي :- هن — پنهنجي دوست، ميان — ميان جڙيل
کي ڪونه وٺي آيو؟

محمود :- ها، وٺي اچانس ها مگر عین وقت تي
مختيارڪار صاحب حاجي علي محمد شهنواڻيءَ
گهراڻي ورتس — ڪنهن سرڪاري ڪم لاءِ —
سندس آفيس ۾ مسٽر جڙيل هڪ ئي تہ قابل
ڪلارڪ آهي. (ٿورو تڙهي) مون ساڻس
ڪالهه ڳالهه ڪري هئي.....

حاجي :- (انتظار مان) ۽ .....

محمود :- (مشڪي) ۽ هن منظور ڪئي. مونکان پري
يلا ڪيڏانهن ويندو.

حاجي :- (خوش ٿي) بهتر — مگر ميان محمود هن بابت ٻيون ڳالهين ته اوهان ٻڌايون ٿي ڪونه — هي ساري زندگيءَ جو سوال آهي. ائين نه ٿئي جو ڇوڪري هن وٽ وڃي سورن ۾ پوي.

محمود :- حاجي صاحب، اوهان ڪوبه خيال نه ڪريو — اصل او ذرو به — ته ڇا مان اوهانجو دشمن ٿيندس؟

حاجي :- نه، برخوردار. منهنجو اهو مطلب هرگز نه آهي — پر تنهن هوندي به هن بابت هرڪن خبر اسانکي هئڻ گهرجي نه — سندس پگهار ڪيترو آهي؟

محمود :- پگهار؟ — ائين پڇو ته ڪيس آمدني ڪيتري آهي.

حاجي :- مطلب؟

محمود :- (کلي) حاجي صاحب، نشا سمجهو. ڀلا ڪنهن سرڪاري نه ٿي ملازم جي پگهار مان به پورٽ ٿي آهي؟ — خاص ڪري هڪ ڪلارڪ جي جنهن جي پگهار فقط سٺ ستر روپيه. جنهن مان ڏهه روپيه کن سواڙ جا ڏئي، ڏهه روپيا پائسي ۽ لائيت ٽي خرچ. ڏهاڪوڪن روپيه ٽوپي، حجام ۽ پنگيءَ جي نٺي. اهڙا ڏهه روپيه ڪم واري ۽ ڪاٺين

واري جو ڪندو. اٽڪل ڏهه روپيه ڪن نيل،
صاٻڻ، بوٽ پالش ۽ اهڙين ڪن ٻين ضروري
شين تي چٽ، ڪل گهڻان روپيه ٿي؟

ڏهه روپيه ويهه روپيه، ٽيهه روپيه، پنجاهه روپيه! حاجي :-

نيمڪ آهي — باقي ويهه روپيه پاڻ پيڙي،
يارن دوستن جي چانهه پاڻي ۽ ٻئي اهڙي
متفرقه خرچ تي ختم! — ٿي نه سموري پگهار
ائين چٽ؟ هاڻي ٻڌايو ته پاڻ ماني ڪٿان
ڪاڻي، ڪپڙو لتو ڪٿان ۽ ڪيئن وٺي ۽
جي شادي شده هجي ۽ هڪ اڌ ٻار به هجيس
ته انهن جو پيٽ ڪيئن پالي؟ — جي ٿنڀس
گهر ڪو بيمار يا پاڻ وقتي بستري داخل
ٿئي ته علاج لاءِ پيسا ڪٿان آڻي؟ —

درست آهي — مگر..... حاجي :-

مائيٽ ويچارا بگهر جو پورهيو ڪري اولاد
ڪسي نپائين، چار سال سنڌي ۽ ست سال
انگريزيءَ تي — گهٽ ۾ گهٽ مشرڪ
ٽائين يارنهن سال چٽ. ان عرصي ۾ مائيٽ
قرض وغيره کڻي هيترو سارو خرچ ڪن ۽
دعائون گهرن ته الله سائين، اسانجي بچڙي
کي ڪرسي نصيب ڪجانءِ — ۽ جڏهين
سندن بچڙو خبرن سان ڪلارڪ ٿي اچي

ڪرسي والاري ٿو، ٽيهه تاريخون روزانو ست
 اٺ ڪلاڪ ڪرسيءَ تي ڪپ ڪوڙي ويهي
 دماغ پورهيو ڪري ٿو — تنهن کانپوءِ ڪيس
 معاوضو ڇا ٿو ملي؟ — فقط سٺ ستر روپيا،
 يعني روزانو ٻه کن روپيا! — ۽ هڪ مزدور؟ —
 هو ستن اٺن سالن جي عمر کان وٺي مزوري
 شروع ڪري ٿو — ۽ مزوري ڪندو ٿو
 رهي. نه هو پنهنجن مائٽن تي بار آهي ۽ نه
 ڪنهن ٻئي تي — جيئن به هن ۾ سمجه
 اچي ٿي، هو پنهنجي روزي پاڻ ڪمائڻ شروع
 ڪري ٿو. ڪيس ڪابه گهٽي، ڪابه پرواه نه
 آهي — سندس صحت سٺي، بدن ۾ مضبوط —
 هاڻي اهڙو مزور هڪ شادي ڪري ته ڇا ۽
 جي چار شاديون ڪري ته ڇا! — ڪيس هڪ
 اولاد ٿئي ته ڇا ۽ جي پورا پنجاهه ٻار ٿينس
 ته ڇا! — سڀ مزور ٿيندا — ڄاڻي ڄم کان
 مزور! پنهنجي روزي پاڻ ڪمائيندڙ مزور!! —
 ۽ هڪ ڪلارڪ؟ شاديءَ کانپوءِ سندس حالت
 ڪهڙي ٿي ٿئي! — بس — نه پڇو — ۽ وري
 جي ٿيس ٿو ڪو ٻار، ته ڪلارڪ جي هڪ
 اک ڪلي ٿي ۽ ٻي اک روئي ٿي! — ۽....
 ٺهڪ آهي برخوردار، مگر.....

حاجي :

محمود : مونکي ڳالهائڻ ڏيو — معاف ڪجو حاجي

صاحب، اڄ مان ڪجهه جذباتي ٿي پيو آهيان. بحث ٿي اهڙي موضوع تي چڙيو آهي. — هاڻي اوهين خود ويچار ڪريو ته هڪ مزور ڏهن سالن جي عمر ۾ ايترو ڪمائي ٿو جيترو هڪ ڪلارڪ ويهن سالن جي عمر ۾ به، ايتري تعليم حاصل ڪرڻ بعد ۽ دماغ سوزي ڪري نٿو ڪمائي! — پوءِ مون کي ٻڌائيندو ته ڪير ڇو پنهنجن ٻارن تي هيترو سارو خرچ ڪري، سندن عمر جو گڻ حصو اسڪولن ۽ ڪاليجن ۾ وڃائي کين پاڙهي! ڇو نه کين وادڪي، رازڪي، درزڪي ۽ ٻئي ڪنهن اهڙي پورهئي ۽ هنر جي ترغيب ڏين! — ڇو نه مائٽ پنهنجن پٽن کي مزور بنائين — مزور! صحتمند ۽ مضبوط هڏ ڪاٺ وارا مزور — جي ڪنهن تي به ٻار نه آهن! مزور، جيڪي ڄاڻي ڄم کان پنهنجي روزي پاڻ ٿا ڪمائين!

حاجي :- مگر.....

محمود :- مگر تنهن هوندي به مائٽ پنهنجن پٽن کي پاڙهين ٿا — دعائون ٿا گهرن ته کين ڪرسي ملي — هون، ويچارا اڻوجھ. مائٽ!!

حاجي :- هاڻي مونکي ڳالهائڻ جو موقعو ڏيندو؟

محمود:- (مشڪي) فرمايو، فرمايو.

حاجي:- رشوت حرام آهي ۽ .....

محمود:- حرام؟- حرام بيشڪ آهي مگر هڪ ڪلارڪ

لاءِ ته رشوت سوئر هوندي به حلال ٿي ڏسجي

حاجي صاحب، ڇا مونکي ٻڌائيندو ته رڻ پٽ

هڪ مسافر جنهن وٽ نه، پيشن لاءِ پاڻي

بيجو هجي ۽ نه، ڪٽڻ لاءِ ماني ۽ ڪپو—

تنهن لاءِ ڪهڙي چيز حلال آهي ۽ ڪهڙي

چيز حرام؟- اهڙي مسافر لاءِ، حاجي صاحب،

سڀ ڪجهه ڪٽڻ ۽ پيش جائز آهي. کيس

ڪا حلال شي هٿ لڳي ته ڇا ۽ جي ڪا

حرام شي مليس ته ڇا!- هن لاءِ ٻئي شئون

هڪ جهڙيون آهن.

حاجي:- ڪلارڪ جي صحرا جي هڪ ڀٽڪندڙ مسافر

سان تشبيهه! خوب، خوب!! مگر برخوردار

اڳيئون سرڪار جو ڪڙو ڪيل رشوت ٿوڙ

ڪاتو به نه آهي.

محمود:- برابر— مگر ان لاءِ ڇا ڪجي.

درميان ڦٽر دريا تخت بند ڪرڻي

بعد مي گوید که دامن تر مکن، هوشيار باش!

ڪلارڪ کي قلم هٿ، ۾ ڏيئي ڪرسي ۽ تي

وهاري ٿا چڏين ۽ کيس ڏين ڇا ٿا؟- فقط

اٺن ڏهن ڏينهن جو خرچ، باقي ويهن پويهن ڏينهن لاءِ کيس چيو ٿو وڃي، ”خيردار جي انهن ڏينهن ۾ پنهنجي ۽ پنهنجي ٻچن جي پيٽ ۾ مانيءَ جو ڪو گره وڌو اٿئي! — حاجي صاحب جيسين ڪامورن کي معقول پگهارون نه ملنديون تيسين رشوت بند نه ٿيندي — ڀلا مونکي ته ٻڌايو، تيسين ڪو معصوم پنهنجي ماءُ جي ٽنچ ڇڏي سگهندو جيسين کيس سٺي کير جو چڱو مقدار نه ملندو؟ — حاجي صاحب جيڪڏهن ڪنهن معصوم کان زوريءَ ماءُ جي ٽنچ ڇڏائي ويندي ۽ کيس پيو کير به نه ڏنو ويندو ته لازمي آهي، حاجي صاحب اهڙو معصوم مري ويندو!

حاجي :- ميان محمود، اوهانجين ڳالهين منهنجي دل تي گهرو اثر ڪيو آهي.

محمود :- ته ڇا حاجي صاحب، اوهانکي ڪامورن لاءِ اهڙي ئي ڪا نفرت هئي؟

حاجي :- نه، برخوردار — ائين ته نه آهي (ٿورو رکي) اوهان کان ڇا لکايان ميان محمود، پنهنجي ايام ڪاريءَ ۾ مونکي رشوت وٺڻ جا اهڙا نه گر نڌ هيا، جي اڄڪلهه جي صوبدارن کي مشڪل

ايندا هوندا. مونکي ته اوهان جي ڳالهين ۽
 لطف اچي وهيو هو تنهن ڪري پئي ٿي
 اوهان کي چيڙيم — ميان محمود، انگريز
 وڏا پلستر هئا، انهن ڪامورن جون پگهارون
 ڄاڻي وائي گهٽ رکيون هيون ته جيئن هو
 پنهنجن ڀائرن جا ڪپڙا لاهين ۽ نتيجي طور
 پبلڪ ۽ ڪامورن ۾ هڪ ٻئي لاءِ نفرت پيدا
 ٿئي ۽ اهڙيءَ طرح ملڪ جي باشندن مان
 اتحاد ۽ تنظيم بلڪل نڪري وڃي. همنگر
 نه الله جي مهرباني سان پنهنجي آزاد حڪومت
 آهي — پاڪستان آهي. هاڻي ته ننڍن رٿن
 ڪامورن جون پگهارون مناسب حد تائين وڌڻ
 کپن جيئن هو پنهنجي پگهار مان عزت جي
 زندگي بسر ڪري سگهن. ان جو نتيجو اهو
 نڪرندو جو تعليم لاءِ به چاه وڌندو ڇاڪاڻ
 ته پوءِ اوهانجي ڳالهه وانگر، مائٽ پنهنجي
 اولاد کي مزدور بنائڻ جي بدران سٺي تعليم
 ڏيارڻ وڌيڪ پسند ڪندا. اهڙي تعليم يافته
 طبقي مان ضرور ڪي دماغ پيدا ٿيندا جي
 منڍ ۽ قوم جي تمام وڏي ۽ تمام سٺي
 خدمت ڪندا — خير، ڇڏيو انهن ڳالهين
 کي، ميان محمود (مشڪي) ڀلا ميان جڙيل
 جي آمدني ڪيتري آهي؟

محمود: (کلي) ها، ائين پڇو. سندس آمدني بس
ايتري آهي جنهن مان پنهنجو پيٽ به پيو
پالي. شاديءَ کان پوءِ جيڪي ٻار ٿيندس
انهن کي به بلڪل چڱيءَ طرح نپائي سگهندو
۽ — آئنده لاءِ به ڪجهه نه ڪجهه بچت
پيو ڪندو.

حاجي: سندس ڪو ويجهو عزيز؟

محمود: نه، بلڪل اڪيلو آهي. ۽ اهو ته پاڻ سنو.
اوهان کي به ته فقط هڪ نياڻي آهي.

حاجي: سندس ذات وغيره جي ته اوهان کي خبر
هوندي؟

محمود: ترڪ. هندستان جيڪي اوائل ۾ تازاري
ترڪ آيا هئا، سندس شجرو بس انهن سان
تو ملي.

حاجي: مونکي ڪو اعتراض ڪونهي. سڀاڻي مونکي
اوڏانهن وٺي هلجو. مان کيس ڏسڻ توڙي چاهيان
۽ جي به به ڳالهون روبرو به ٿي وڃن ته
بهتر — پر ها، ميان محمود، منجهس ٻي ڪا
خراب عادت ته ڪانه آهي. مثلاً شراب،
جوا.....

محمود: اصل نه، بلڪل نه. شراب کان ته هو ائين
پري پڄندو آهي جيئن ڪانو غليل کان —

۽ جوا؟ — هن ويچاري ڪي ته اها به خبر نه آهي ته تاس جا پتا ڇا ٿيندا آهن. (ڪلي) هڪ دفعي شهر مان وڃي رهيا هئاسين ته رستي تي تاس جو هڪ پتو پيو هو. ڪلي جڙيل ڪهڙو پتو آهي؟ هن پتو منهنجي هٿ مان ورتو ۽ ان کي غور سان ڏسڻ لڳو ۽ منٿ پڻ کان پوءِ چيائين، ”ڪاري جي راڻي“، حالانڪ اهو پاڻ جو گولو هو — يعني ايتري قدر ته معصوم آهي.

حاجي :- (تعجب مان) هان! — مگر سگريٽ — سگريٽ ته ضرور چڪيندو هوندو. اها عادت ته اڄڪلهه عام آهي.

حمود :- مسٽر جڙيل خالصو آهي.

حاجي :- خالصو ڪيئن؟ — ڇا سڪ مان مسلمان ٿيل آهي؟

حمود :- (ڪلي) نه، يعني جيئن خالصا پيڙي جي دونهن کان به نفرت ڪندا آهن تيئن هو به نفرت ڪندو آهي.

حاجي :- خوب، خوب. — ان سياڻي ضرور کيس ڏسڻ هلندس.

حمود :- (اٿندي) چڱو، حاجي صاحب، هينئر اجازت.

حاجي ۽ : وهو نه ميان محمود، ڪو پاڻي پاڻي نه ٿيو.
ڪالهن ۾ نوهان جي خاطر نواضع به ڪري
نه سگهيس (ٿورو ڏاڍيان) سڪين جي ماءُ،
شربت .....

محمود ۽ : نه، حاجي صاحب، اوهان کان حجب ڪونهي.
هاڻي معافي ٿو وٺان، اسلام عليكم -
حاجي ۽ : چڱو برخوردار، وعليڪم سلام.

(پرڏو ڪري ٿو)

منظر چوٿون

(پردو کجي ٿو)

هڪ طرف پلنگ تي صاف سٺو بسترو وڇايل آهي
ٻئي طرف هڪ وڏي ميز پيل آهي جنهنجي پاسن
کان چار سٺيون ڪرسيون پيل آهن. فرش تي اڪروت،
نادام ۽ پستن جا ڀلر ۽ تازي فروٽ جون ڪلون پکڙيل
آهن. ڪمري جي ديوارين تي خوبصورت تصويرون
لٽڪي رهيون آهن. جڙيل تـوان ڪپڙا پاتيون هڪ
ڪرسي تي ويٺو آهي.

(محمود اندر داخل ٿي ٿو)

محمود: واہ! واہ! واہ!! اڄ ته تون سچ پچ شاهجهان
ٿي پيو آھن.

جڙيل: (پنهنجي ٿاءَ درست ڪندي) در اين ڇه شڪ!

محمود: (مشڪي) ڇڱو دوست، هاڻي تون تيار ۽

خبردار ٿي ويهجنء، مان حاجي عبدالرحمان
کي وٺي ٿو اچان. هن جي روبرو ڪا نيموقوفي
جي ڳالهه هرگز نه ڪجانء.

جڙيل: ته ڇا مان نيموقوف آهيان؟

محمود:- نه، بيوقوف ته هروڀرو ايڏو نه آهين پر ته به خيال رکجانء ۽ ساڻس بلڪل فضيلت ۽ سمجھداري سان پيش اچجانء.

جڙيل:- مان انشاالله پنهنجو پارٽ ڪمريڪٽر اڌڪتر مظهر خان ٻا پرڻوي راج وانگر بخوبي ادا ڪندس. مگر ٻڌاء ته سهي ساڻس ڪهڙي گفتگو ٿي — مون بابت ته هن گهڻو ئي پڇيو هوندو؟

محمود:- تو بابت هن سڀ ڪجهه پڇيو — جيڪي نه پڇڻ گهربو هوس سو به پڇيائين —

جڙيل:- (انتظار مان) يعني؟

محمود:- پڇيائين جڙيل موالِي ته نه آهي محمد امين جمالي وانگر. مون چيو، ته جيتوڻيڪ تون سٺو موالِي آهين.

جڙيل:- ٺيڪ آهي. اهو توهان ٺيڪ جواب ڏنو.

محمود:- پڇيائين، جڙيل جواڙي پاڻي ته نه آهي. مون جواب ڏنو هن ويچارِي کي ته ڪاري جي راڻي ۽ پاڻ جي گولي سڃاڻن جي به تميز نه آهي.

جڙيل:- يعني انهيءَ ڏس ۾ مان بدتميز آهيان! — بلڪل ٺيڪ. برابر ڪاري جي راڻي ۽ پاڻ جو گولو مون لاءِ هڪ برابر آهن.

محمود:- حاجي صاحب پڇيو ته جڙيل ماڻهو ڪهڙي قسم جو آهي. مون چيو بلڪل خانداني امير.

جڙيل:- اهو جواب به توهان ڦٽ ڏنو. مان لاشڪ خانداني پيڙي فروش جو پٽ آهيان ۽ دل جو امير!

محمود:- (کلي ٿو) پڇيائين ته جڙيل رشوت خور نه نه آهي —

جڙيل:- (انتظار مان) ۽ اوهان ڇا چيس؟

محمود:- مون جواب ڏنو ته هن جو گذران ئي مرحوم حاجي الهه اويائي وانگر رشوت تي آهي!

جڙيل:- (ناراض ٿي) ڇا سچ پچ توهان اهڙو جواب ڏنو — مان نه رڳو رشوت وٺڻ وڌو گناه ٿو سمجهان مگر اهڙو ڪو قدم کڻڻ به جائز نٿو سمجهان جنهن جي ڪري مونکي رشوتي سمجهيو وڃي — رشوت جو نالو ئي مڪروه آهي. جهڙيءَ طرح استاد نيبولين بونا پارت جي ڊڪشنري ۾ اڪر ”نلمڪن“ نه هو تهڙيءَ ريت پاڪستان جي ڊڪشنريءَ ۾، ”رشوت“ جو لفظ نه هئڻ گهرجي. اها منهنجي آرزو آهي!

مٺوڪي فقط اهو ظاهر ڪرڻو هو ته تون

مڇي ۽ مائي وارو آهين ۽ خوش زندگي بسر

ٿو ڪرين تنهن ڪري مجبور ٿي توکي

رشوتي بنايم. ٻي صورت ۾ حاجي صاحب

سمجهي ها ته ست ستر روپين مان تون ڪهڙي

زندگي بسر ڪندو هوندين ۽ شاديءَ کانپوءِ

توهان زال مڙس جو ڪهڙو حال ٿيندو؟

جڙيل:- مگر تون هن ڪوڙ جي بلڙان پيو ڪوڙ

ڳالهائي ٿي سگهئين — مثلاً چئين ها ته

جڙيل کي پنج سو ايڪڙ ڪچي جي زمين

آهي.

محمود:- خير جيڪي چوڻو هوم سو چيم. مان هاڻي

وڃان ٿو کيس وٺڻ.

(محمود وڃي ٿو. سندس وڃڻ کانپوءِ جڙيل

ڪمري ۾ چئني پاسي نهاري ٿو.)

جڙيل:- (پنهنجي منهن آهستي) ڪجهه به منهنجو

ناهي — ڪجهه به منهنجو ناهي — هيءُ

پلنگ، هيءُ بسترو، هيءُ ميز، هي ڪرسيون،

هو ٽنگيل تصويرون (ٽهڪ ڏيئي) ڪجهه

به منهنجو ناهي (پنهجن پاتل ڪپڙن کي

ڏسندي) هيءُ سلڪ جي قميص، ڪارڊراءِ جي

پتلون، ڪشميري جو ڪوٽ، هيءُ ٽاءُ،

آءُ! — ڪجهه به منهنجو ناهي (اوچتو پٽ

تان نارنگيءَ جي ڪل هٿ ۾ کڻي) ۽ هي
 فروت جون ڪلون؟ (مشڪي ٿو) اهي به
 منهنجيون ناهن — اهي به نه آهن منهنجيون!
 (ڏاڍيان سڌ ٿو ڪري) ممي، او ممي!
 (پري کان هڪ سنهون ٻارڻو آواز اچي ٿو
 ”جيءُ“ ۽ منت اڌ کان پوءِ هڪ ڇهن ستن
 سالن جي ڇوڪري جڙيل جي سامهون اچي
 ٿي بيٺي)

جڙيل:- (مميءَ کي ٻانهن کان جهلي پنهنجي سامهون
 بيهاريندين) ممي، تون ڪنهنجي ڌيءَ آهين؟
 ممي:- ڊاڪٽر محمود جي.

جڙيل:- ۽ ڊاڪٽر محمود ڪنهنجي ڌيءَ آهي؟
 ممي:- (کلي) هس چريا. ڊاڪٽر محمود تنهنجو
 پيءُ آهي.

جڙيل:- اڙي محمود تنهنجو پيءُ آهي! — مان نه
 هن کي تنهنجي ماسي سمجهندو هوس (ممي
 کيس ڌڪ ٿي هڻي) — ممي ڀلا اڄ فروت
 جون ڪلون ڪونه کڻي ايندين؟

ممي:- ڪالهه جو هي هيتريون ساريون کڻي آيس!
 جڙيل:- اهي سڪي ويون آهن. شاباس، ممي ڀڄ، گهران
 سڀ ميڙي کڻي آءُ.

ممي:- ائون، هون — پهرين خرچي ڏي.

جڙيل:- خرچي ڏيانء؟ (جڙيل مميءَ جي کيسي مان آهستي پيسو ڪڍي مميءَ کي ڏئي ٿو.)
بس. هائي ته ڪٿي اچ.

(ممي ٻوڙندي هلي ٿي وڃي ۽ ٿرت ٿي محمود ۽ حاجي عبدالرحمان اندر داخل ٿين ٿا. جڙيل اٿي ٿو بهي.)

محمود:- (جڙيل ڏانهن اشارو ڪري) هيءُ آهي منهنجو دوست محمود جڙيل، مختيارڪار صاحب جو ڪلارڪ (پوءِ حاجي عبدالرحمان ڏانهن اشارو ڪري) هيءُ آهن حاجي عبدالرحمان صاحب، بابا مرحوم جا خاص دوست.

جڙيل:- (حاجي صاحب سان هٿ ملائيندي) وڏي خوشي ٿي اوهان سان ملي.

حاجي:- نوازش. آءٌ پاڻ ڏاڍو خوش ٿيو آهيان توهان کي ڏسي. ميان محمود ڪان اڳ، توهانجي تعريف ٻڌي چڪو آهيان.

(حاجي ۽ جڙيل ڪرسي تي وهن ٿا.)

حاجي:- وهو ميان محمود، اوهين به وهو نه.

محمود:- حاجي صاحب مونکي مهرباني ڪري معاف ڪندا. هڪ مريض کي تمام جلد ڏسڻو اٿم (جڙيل کي) تائيم ڇا ٿيو آهي، ستر جڙيل؟

جڙيل:- (هڪ نرالي شان سان پنهنجي هٿ تي ٻڌل
واچ ڏسي) پوئن ڇهن ۽ پندرهن منٽ.
محمود:- چڱو، حاجي صاحب، اسلام عليڪم.

حاجي ۽ جڙيل } (يڪ آواز) وعلڪم سلام.

(محمود وڃي ٿو. جڙيل پنهنجي ڪوٽ جي
کيسي مان پاسنگ شو سگريٽن جو پاڪيٽ
ڪڍي حاجي صاحب ڏانهن وڌائي ٿو.)

حاجي:- سگريٽ! — مگر ميان محمود ٻڌايو ته اوهين
سگريٽن جي حق ۾ بلڪل خالصا آهيو؟

جڙيل:- (شرمنده ٿي) مان ته شروع کان ئي سگريٽ
پيڙيءَ جي خلاف آهيان — پر ڇا ڪجي
حاجي صاحب، ڪي اهڙا به ملاقاتي اچن ٿا
جن لاءِ لاچار پڻ وٽ سگريٽ رکڻا ٿي
ٿا پون.

حاجي:- (خوش ٿي) سگريٽ آهن به تمام خطرناڪ.

جڙيل:- تمام — تمام! — حاجي صاحب، تمام خطرناڪ.

آهن. پيسي جو زيان هڪ طرف ته دل جي
ڪمزوري ٻئي طرف ۽ جي سگريٽ ڇڪيندي
نند اچي وڃي ته پوءِ بستري جو زيان ٿئين
طرف — هڪ ته اڳيئي ساڙي چڪو آهيان.

حاجي:- هان! — مگر اوهان هاڻي چيو ته .....

جڙيل:- مون نه، حاجي صاحب، منهنجي دوست بسترو

ساڙيو— پر چڻ ته مان ئي ساڙي چڪس. نه
ڪمبخت کي پنهنجي بستري تي سمهڻ ڏيان
ها ۽ نه منهنجو بسترو سڙي ها.

حاجي:- (ٽهڪ ڏيئي) ٺيڪ ٺيڪ. هاڻي سمجهيم.

(چوڌاري هيٺ نهاريندي) هڪ ڳالهه ته بيان
جڙيل اوهان بابت معلوم ٿئي ويم.

جڙيل:- (انتظار مان) ڪهڙي، حاجي صاحب؟

حاجي:- ته— ته اوهين ماني اصل ڪونه کائيندا آهيو

(حاجي صاحب مشڪي ٿو.)

جڙيل:- نه، ائين نه آهي حاجي صاحب ماني کائڻ ۾

ته مان نورمحمد هاء اسڪول جي سڄي
بورڊنگ هائوس ۾ مشهور هوس— هڪ دفعي
دال جون پنجاه پليٽون صاف ڪري هندستاني
دال چئمپين پياوا گنگو نات جو گريٽوفون
پڳو هوم جنهن دال جون اٺونجاه پليٽون هضم
ڪيون هيون!

(حاجي صاحب ٽهڪ ٿو ڏئي.)

حاجي:- ته پوءِ هي هيتريون ساريون فروٽ جون
ڪلون؟

جڙيل:- او. ها— نوڪر، نوڪر ڪمبخت جا سڀ

ڪرتوت آهن. نه پنهنجي ڳوٺ بنگلديري

وڃي ها ۽ نه مون کي فروت تي گذران ڪرڻو
پوي ها. حاجي صاحب مونکي هوٽل جي
ماني کان سخت نفرت آهي.

حاجي:- اوهان کي هاڻي شادي ڪرڻ گهرجي —
نوڪرن تي ڪهڙو ڀروسو — ۽ پوءِ نوڪر
بئيمان به نه ٿيندا آهن.

جڙيل:- بلڪل — بلڪل — حاجي صاحب، بلڪل
بئيمان ٿيندا آهن. منهنجو ته خيال آهي چار
زالون آسانيءَ سان پالي سگهجن ٿيون، مگر
حاجي صاحب، ڪمبخت نوڪر هڪ به سنڀالڻ
مشڪل آهي.

حاجي:- (کلي ٿو) ميان جڙيل، اوهانجيون ڳالهيون
مونکي بيحد پسند آهن.

جڙيل:- حاجي صاحب، پاڻ وٽ ڳالهين کانسواءِ ٻيو رکيو ٿي
ڇا آهي! (حاجي ڏانهن چٽاڻي نھاري ٿو.
جڙيل پاڻ سنڀالي ٿو وڃي) دنيا ۾ حاجي
صاحب، انسان جي زبان ئي آهي، ٻيو آهي
ٿي ڇا! — حاجي صاحب اوهانکي به ڪو
اولاد آهي؟

حاجي:- (ڪنڌ هيٺ ڪري) آهي — هڪ نياڻي آهي.
جڙيل:- وڏي آهي؟

حاجي:- هون — آهي چوڏهن پندرهن ورهين جي.

جڙيل:- اڃا- منهنجو ارادو آهي..... حاجي صاحب

ڊاڪٽر محمود اوهان سان ڳالهه ڪئي هوندي—

حاجي:- هاڻو برخوردار مان بلڪل خوش ٿيو آهيان

اوهان سان ملي. مونکي ڪوبه اعتراض نه

آهي.

(ممي اندر داخل ٿئي ٿي. سنس هٿ ۾

هڪ ٿيلهي آهي. کيس ڏسي جڙيل جو منهن

لهي ٿو وڃي.)

ممي:- اچي، ٿيلهي خالي ڪري ڏي.

جڙيل:- رک پٽ، پوءِ ڪٿي وڃجانءِ ٿيلهي.

ممي:- نه، نه. تون ٿيلهي وڃائي ڇڏيندين.

(ممي ٿيلهي ميز تي اونڌي تي ڪري. ميز

تي تازي فروت جي ڪلن جو ڍڳ لڳي ٿو

وڃي. ممي خالي ٿيلهي کڻي پڇي ٿي وڃي.)

حاجي:- (هيٺ پڪڙيل ڪلن ڏانهن ڏسي ۽ پوءِ ميز تي

پيل فروت جي ڪلن ڏانهن نهاري) هي.....

هي.....

جڙيل:- (تڪڙ ۾) ڪلون آهن حاجي صاحب— هوءَ

ممي آهي نه ڊاڪٽر محمود جي ڌي ان

جو ڪٿو آهي ٿاڻگر، ان لاءِ ڪٿي ويٺي هئي—

حاجي:- (ٿوڪ جي نموني) ها— ۽ هاڻي ان ٿاڻگر

ڪٿي ڪي ٻلي ڪاڻي ويٺي تنهنڪري ڪلون
واپس ڪٿي آئي۔ ائين نه؟

جڙيل:- ها۔ ها۔ پر نه حاجي صاحب ٻلي ڪٿي
ڪي ڪيئن ڪاٺيندي؟۔ هو ته.....

(حاجي ڪاوڙ مان اٿي کڙو ٽٽي ٿو ۽ تڪڙو
تڪڙو ٻاهر نڪري هليو ٿو وڃي.) جڙيل
حسرت ڀري نگاه سان کيس ڏسندو ٿو رهي
پوءِ پنهنجو مٿو ميز تي پيل کلن جي
ڍڪ تي ڪيرائي تمام ڏک ڀرئي آواز ۾
چوي ٿو ”سمي، تنهنجي ته شل ماءُ مري!“

(پردو ڪري ٿو)

منظر پنهنجون

ڪٿ تي هڪ ميرو بسترو وڇايل آهي. ان تي وهائي ۽ مٿس رکيل ويڙهيل سوڙڙ کي ٽيڪ ڏيئي جڙيل لپتو پيو آهي. پاسي ۾ هڪ ٽپائيءَ تي دوا جي شيشي ۽ هڪ جست جو گلاس رکيو آهي. هيٺ هيندليءَ تي پٽيوالو دائود ويٺو آهي.

دائود :- خانصاحب، هاڻي ته دوا جو پيو وزن پي چٽيو، چار ڪلاڪ ٿي ويا آهن.

جڙيل :- (مشڪي ٿو) دائود تون به مذاق ٿو ڪرين (کنگهي ٿو) منهنجي ماءُ پيءُ مون سان مذاق ڪيو. حاجي عبدالرحمان مون سان مذاق ڪيو. سرڪار مون سان مذاق ڪيو ۽ تون (کنگهه) ۽ تون دائود تون به مون سان مذاق ٿو ڪرين! (کنگهي ٿو.)

دائود :- مون لاءِ ته سائين اوهان بيشڪ خانصاحب آهيو، اوهان جا لک احسان آهن مون تي. جتي ٻين ڪلارڪن هميشه مونکي چڙهون ٿي ڏنيون اتي توهان مونکي هر دم پيار ۽ عزت جي نگاه سان ٿي ڏنو.....

جڙيل:- معاف ڪجانءِ دائود (مشڪي) مون مذاق
 ٿي ڪيو. هن بيماريءَ ۾ تو جيڪا منهنجي
 خدمت ڪئي آهي سا جيڪر منهنجا مائٽ
 به نه ڪري سگهن ها (کنگهه) تنهنجا ٿورا
 مان ڪيئن لاهيندس دائود؟

دائود:- (اٿي گلاس ۾ دوا جو وزن وجهي گلاس
 جڙيل ڏانهن وڌائيندي) هاڻي ڀلا دوا پي چڏيو.
 (جڙيل منت اڌ دائود جي اکين ۾ اڪيون
 وجهي ڏانهنس نهاري ٿو ۽ پوءِ دوا پي ٿو
 چڏي.)

جڙيل:- دائود، تو منهنجو پاس بوک ڏنو آهي؟—
 (کنگهي ٿو) ماڻهون سمجهن ٿا ته شايد
 جڙيل وٽ پيسو ڪونه آهي. جڙيل مفلس
 آهي. ڀلا هنن کي ڪهڙي خبر ته مون وٽ
 ڪيترو پيسو آهي! دائود، مون ڄام پيسو
 سيڙيو آهي (کلي ٿو ۽ پوءِ اها ڪل کنگهه
 ۽ تبديل ٿي ٿي وڃي) — مون ڄام پيسو
 سيڙيو آهي دائود. هيءُ ڏس منهنجو پاس بوک
 (وهائي جي هينان هڪ چوپڙي ڪڍي ٿو)
 هي ڏس (چوپڙي کوليندي) پوئان به سو ڊاڪٽر
 محمود جاءِ پنجهيه روپيه سيڙي واري کي
 ڏيڻا (کنگهي ٿو) ڏه روپيه پڇاليءَ جا، ساڍا

ست روپه آزاد ميڊيڪل اسٽور واري جا ۽
 نوَ روپه سالار کير وارو (مشڪي) ڪيئن
 ٿو پانٿين دائود! ايترا پيسا پلا ڪنهن ٻئي
 ميڙيا هوندا!!

دائود :- سائين هاڻي اوهين ٿورو آرام ڪريو. ڳالهائون نه.

جڙيل :- ڇو نه ڳالهائون دائود؟ منهنجو ڳالهائڻ هاڻي
 توکي به ڪونه ٿو وڻي؟

دائود :- (اڪين ۾ پاڻي آڻي) ڳالهائڻ سائين ڪيئن
 نه وڻندو؟ — مگر هينئر آرام ڪريو ته سٺو.

جڙيل :- آرام! — (مشڪي) ها، آرام ضروري آهي.

هاڻي دائود مان آرام ڪندس! — اهڙو آرام

(کنگهه) جنهن مان مونکي ڪير به اٿاري

نه سگهندو! — دائود جڏهين مان اهڙي آرام

۾ پئجي رهان تڏهين تون ڊاڪٽر محمود کي

منهنجي پاران لکي موڪلجانءِ ته (کنگهي

ٿو) ته تو پنهنجي جڙيل کي وساري ڪراچي

وڃي وسائي تنهن ڪري توکي تنهنجا پيسا

ڪونه ملندا — اهو ڏنڊ آهي توتي. باقي

ٻين جو دائود، منهنجو سامان وڪڻي، قرض

چڪائي ڇڏجانءِ — مونکي ارمان آهي دائود

تو کي مان ڪابه نشاني نٿو ڏيئي سگهان

(کنگهه) دائود مونکي سخت ارمان آهي

(دائود روئي ٿو) — تون روئين ٿو دائود —

مان ڀلا ڏس ڪڏهين رنو آهيان؟ مان ته اهڙو سخت جان هوس دائود، جو امڙ چوندي هئي ته ننڍي هوندي مان ڪٿ تان پٽ تي ڪري پوندو هوس، تڏهين به نه رڻندو هوس— (کنگهي ٿو) نه رو، دائود، توکي رڻندو ڏسي، اڄ مونکي به روڻ ٿو اچي. (مشڪي) منهنجي سڄي حياتيءَ جو رڪارڊ ۽ گريٽموفون نه ٿئي پوي!

دائود:- (ڳوڙها اکهي) مان سرڪار ڊاڪٽر کي وٺي ٿو اچان. (دائود هليو ٿو وڃي.)

جڙيل:- (مشڪي) ڊاڪٽر!— ڇا ڪندو ڊاڪٽر، دائود!! (جڙيل جهيٺي آواز ۾ گانو ڳائي ٿو، ”ڪٿي آهين تون منهنجن خوابن جي راڻي— اچي ڪر خشڪ منهنجن نيشن جو پاڻي.“ وچ وچ ۾ کڳهندو به ٿو رهي. ڪجهه وقت کانپوءِ ڊاڪٽر ۽ دائود اندر داخل ٿين ٿا. ڊاڪٽر جڙيل کي تپاسي پوءِ انجيڪشن تيار ڪري ٿو.)

جڙيل:- سٺيءَ جو ضرور نه آهي ڊاڪٽر صاحب (دائود ڏانهن نهاريندي) توکي ته خبر آهي دائود.... (کنگهي ٿو.)

دائود:- اوهين ڇپ رهو سائين. ڊاڪٽر صاحب کي

سٺي هٿڻ ڏيو. (ڊاڪٽر جڙيل کي سٺي هٿي
ٿو ۽ پوءِ پنهنجا اوزار پنهنجي ڊاڪٽر ۾
رکن ڏيو ٿو وڃي.)

ڊاڪٽر:- اوهان کي هن سٺيءَ جو مڪمل ڪورس لڳرائڻو
پوندو (هڪ پني ٽڪر تي ڪجهه لکي، پٺو
جڙيل ڏانهن وڌائي ٿو) ۲۰ سيون گهرائي
رکو. اٽڪل ٽي سٺ ستر روپين ۾ ملنديون.

جڙيل:- (ڊاڪٽر جو هٿ موٽائيندي) مون کي خبر
آهي (کنگهي ٿو) خبر آهي مون کي ڊاڪٽر
صاحب، مان پاڻي پي ٿو ۽ گهرائي وٺندس سيون—
اوهين خيال نه ڪريو (کنگهه ۾ ٻڌي
وڃي ٿو.)

ڊاڪٽر:- هيءُ ڪمرو به خراب آهي. نه هن ۾ هوا جو
گذر ۽ نه آس! اوهين ڪنهن ٻي جڳهه ۾
شفٽ ڪريو— ۽ هن حالت ۾ توهين پنهنجا
ٻار ٻچا ڇو نٿا گهرائي وٺو؟

جڙيل:- ٻار ٻچا! (کنگهي ٿو) واھ جا صلاح ڏسي
اٿو!— دائود تون اڄ ئي تار ڪري ڇڏ
منهنجن ٻارن ڏانهن ته جڙيل صاحب
جا ٻار ٻچو (کنگهي ٿو) اوهين هڪدم هليا
اچو. خانصاحب اوهان کي ساري ٿو— ۽ هيءُ
ڪوئي به برابر هوادار ناهي— تنگ آهي

(۱۰۶)

(مشڪي) ڊاڪ بنگلو بهتر ٿيندو — ڪيئن
ڊاڪٽر صاحب، مان ڊاڪ بنگلي ۾ وڃي رهان
پوءِ نه بس! ڊاڪ بنگلو!! (کنگهه).

(دائود ڊاڪٽر جي ٻانهن کان جهلي ڪيس
ٻاهر ڪڍي ٿو وڃي.)

جڙيل:- (پنهنجي منهن) ڊاڪ بنگلو بهتر ٿيندو —
ڊاڪ بنگلو ۽ خاتما صاحب محمد جڙيل خان
۽ سندس ٻار ٻچا! (ٿڪ ٿو ڏئي ۽ ٿڪ
ڏيڻ سان کنگهه ۾ ٻڏي ٿو وڃي ۽ هٿ وڌائي
ٽپائي ۽ تان دوا جي شيشي هيٺ ڪيرائي ٿو
چڙي) ڊاڪ بنگلو ۽ سائين محمد جڙيل
صاحب جا ٻار ٻچا! (مشڪي ٿو ۽ پوءِ
جهيڙي آواز ۾ ڳائڻ شروع ٿو ڪري،) ”ڪٿي
آهين تون منهنجن خوابن جي راڻي — اچي
ڪر خشڪ منهنجن نيشن جو پاڻي!“
سندس آواز وڌيڪ جهيڙو ٿيندو ٿو وڃي ۽
پوءِ — يڪايڪ جڙيل جو ڪنڌ هڪ پاسي
لڙي ٿو پوي.)

(دائود اندر داخل ٿئي ٿو. سندس هڪ هٿ،
۾ پليٽ آهي جنهن ۾ ڪجهه انگور آهن.
جڙيل کي هن حالت ۾ ڏسي پليٽ سندس

هٽ مان ڇڏائجي هيٺ ٿي ڪري. دائود
جڙيل جي ڪنڌ کي پنهنجن ٻنهي هٿن سان
سڌو ٿو ڪري.)

دائود :- جڙيل سائين — جڙيل (سندس آواز ڀرجي
ٿو اچي) اکين مان ڳوڙها ٿا ڪرنس) —
منهنجا خالصاحب جڙيل .....
انا لله وانا اليه راجعون. (جڙيل جي لاش
تي هڪ چادر ٿو وجهي.)
(پردو ڪري ٿو)

منظر ڇهون

(بندوق جا ٻه ٺڪاڻو ٿين ٿا ۽ پردو کڄي ٿو)

جهنگل جو نظارو. پريان ڪجهه وڏا وڻ پيا ڏسجن. ساڄي طرف چند قبرون آهن جن جي پاسي ۾ چند ننڍا ٻوٽا لڏي رهيا آهن هوا ۾. بندوق جو هڪ ٺڪاڻو ٿئي ٿو ۽ هڪ تتر ڦٽڪندو اچي هڪ ڪڇي قبر تي ڪري ٿو. کاٻي طرف کان ڪشمير ڪاٽن فيڪٽري جو مئنيجر مسٽر جعفري ۽ مسز جعفري اچن ٿا. ٻنهي کي هٿن ۾ بندوقون آهن. مسز جعفري پنهنجي بندوق هيٺ رکي وڃي تتر ۾ هٽ وجهي ٿي. ان ڪڇيءَ قبر مان درد ڀريو آواز ٿو اچي، ”منهنجن خوابن جي راڻي تون ڪٿي آهين؟“ مسز جعفري ڊپ وچان تتر انيئي ڇڏي ڊوڙندي وڃي مسٽر جعفري کي ٿي چٽري. ان قبر مان سڙن جو هڪو آواز اچڻ شروع ٿئي ٿو ۽ پوءِ سريلي آواز ۾ گاني جو آواز ٿو اچي:—

ڪٿي آهين تون منهنجن خوابن جي راڻي،
اچي ڪر خشڪ منهنجن نيشن جو پاڻي.

مسٽر ۽ مسز جعفري ساڳي حالت ۾ آهستي آهستي
ٻوٽي سرڪندا ٿا وڃن ۽ هڪ ٻوٽي جي پاسي ۾ بيهي

ٿا رهن. سڙن ۽ گاني جو آواز برابر ايندو ٿو رهي. ساڄي طرف کان هڪ ٻڪري اچي ان قبر جي ڀرسان بيٺي ٿي رهي. هڪ ٻڪرار جنهن کي ڊگهي لٺ هٿ ۾ آهي سو ٻوڙندو اچي ٻڪريءَ کي ڪنڌ کان ٽو جهلي ۽ اٽيئي بيٺي ٿو رهي. کانو ختم ٿئي ٿو.

ٻڪراز:- (مسٽر ۽ مسز جعفري کي نوڙي سلام ٿو ڪري) ڊڄو نه سائين. هن قبر مان روزانو هن مهل اهو ڳڻڻ جو آواز ٻڌبو آهي. مان جڏهن پنهنجو ڏڻ ڪاهي ڳوٺڙي ڏي واپس ورتو آهيان تڏهن هميشه انهن سريٺن سرن سٺ لاءِ هتي ترسندو آهيان (مسٽر ۽ مسز جعفري هڪ ٻئي کان الڳ ٿين ٿا) پر مان ڇا سائين، منهنجيون ٻڪريون به جيسين سمورو راڳ نه ٻڌن تيسين اصل اڳتي ڪونه وڌن، کڻي مان ڪيتري به ڪوشش ڪريان (پوئتي اشارو ڪري) ڏسو ٿا ڪيئن نه سمورو ڏڻ چپ چاپ بيٺو آهي. رب منهنجي جي قدرت آهي منهنجا سائين! (مسٽر ۽ مسز جعفري ڪجهه اڳتي وڌن ٿا. مسٽر جعفري قبر تان تتر کڻي ٿو ۽ مسز جعفري پٺ تان پنهنجي بندوق.)

سستر جعفري:- ڪيترو عرصو گذريو آهي هن قبر کي
جڙائي؟ تمام پراڻي ٿي ڏسجي.

بڪرار:- برابر سائين ڏسجي پراڻي ٿي مگر هن کي
تيار ٿئي پورا پنج مهينا به ڪونه ٿيا آهن.

سستر جعفري:- ۽ انهن پنجن مهينن کان برابر قبر مان
راڳ جو آواز ايندو ٿو رهي؟

بڪرار:- ائين سائين. مان صبح جو ڏن ڇوڙي

وڃي رهيو هوس ته هيءُ قبر تيار ٿي

رهي هئي ۽ هن مهل جڏهن ڏن ڳوٺ

ڏي ڪاهي ٿي ويس تڏهن به انهيءَ

راڳ جو آواز ٻڌم — پر هڪڙي ڳالهه

اڄ نئين ٿي آهي جو اڳي راڳ جو

آواز اهڙو چٽو ڪونه ٻڌبو هو جهڙو اڄ

۽ سازن جو آواز به راڳ سان اڄ ئي

ٻڌو اٿم.

سستر جعفري:- ڪير آهي هن قبر ۾ دفن ٿيل؟

بڪرار:- ڪو منشي ٿا چون — سائين — ڪاردار

جو. ڪڏهن ڪڏهن پيا منشي به هتي

راڳ ٻڌڻ ايندا آهن ۽ قبر تي گل

چاڙهيندا آهن. اهي چون ٿا ته هن جو

نالو محمد جـڙيل هو. غريب هو تنهن

ڪري کيس ڪٿان به سڱ ڪونه مليو

۽ آخر سوڌو ڪنوارو رهيو.

سسز جعفری:- (عجب مان) جڙیل! — جڙیل ڪلارڪ!!

مسٽر جعفری:- چو — تون کيس سڃاڻين ڇا؟

سسز جعفری:- (آهستي) ها — مان کيس سڃاڻان —

ڊاڪٽر محمود هن لاءِ منهنجو سڱ
گهرڻ آيو هو ۽ حاجي بابا ساڻس هائوڪار
به ڪئي هئي مگر پوءِ بابا ساڻين ڪي
ڪا خبر پئجي ويئي ته هو مفلس آهي
تنهن ڪري انڪار ڪري ڇڏيائين —
هي اهو سا گهيو جڙیل آهي — غريب،
بد نصيب جڙیل!

مسٽر جعفری:- مفلسي به هڪ لعنت آهي — (ٻڪرار

کي) تون پاڻ ڪير آهين؟

ٻڪرار:- مان پاڻ لغاري آهيان — دودو نالو اٿم.

هتان ميل کن پري هن گهٽ ۾ وينو
آهيان (اشارو ڪري) او. هوانهن وڏن
ٻيرن جي پاسي ۾ منهنجو گهٽ ٻيو
ڏسجي.

مسٽر جعفری:- (پنهنجي کيسي مان ڏهين روپين وارو

هڪ نوٽ ڪڍي ۽ اهو ٻڪرار کي
ڏيندي) چڱو هي ڏهه روپيه رک. هر روز
هن قبر تي صفائي ڪندو ڪر ۽ ڏيو
اريندو ڪر. مان ڪشمير ڪاٽن فبڪٽري

يعني ڪجهه جي ڪارخاني جو مئنيجر
آهيان. هر مهيني سونڪان انهيءَ ڪم
لاءِ ڏهه روپيه وٺي ويندو ڪر.

(سائيڪلن تي چار پنج ڪلارڪ، محمد
حسين ٻگهيو سميت، اچي ٿا آهن. سندن
هٿن ۾ گلن جا هار آهن.)

اوهين سائين اڄ دير ڪري آيو. راڳ
اڳ ۾ ئي ختم ٿي ويو.

سڀ ڪلارڪ: (گڏجي چون ٿا) افسوس ڪنوارا ڪلارڪ،
اڄ اسين تنهنجو راڳ ٻڌي نه سگهياسين!
(ڪلارڪ قبر تي گل ٿا چاڙهين ۽ پوءِ
سڀئي گڏجي هٿ آيا ڪري دعا ٿا
گهرن — ان بعد سڀئي واپس وڃن ٿا
۽ پوءِ مسز جعفري گلن جون ڪريل
ڪليون زمين تان چونڊي قبر تي ٿي
رکي.)

(پردو ڪري ٿو ۽ پردي ڪڍڻ کان پوءِ
ٻوٽي منٽ انهيءَ راڳ جو آواز ايندو
ٿو رهي)

کلیدک ایکانامک هومیو فارهسی

نمبر 3 - دادا گارڈن، جمال الدین افغانی روڈ،
شرف آباد - کراچی۔

۳. سائيز جون بلڪل سفيد گوريون جن ۾ ولمار شعيب جرمي ۽ ٻين ٻاهرين ملڪن جون، مهراڻ، هوميو اسٽورز، آرام باغ روڊ، ڪراچي ۽ ڪان ورتل دوائون جذب ڪجن ٿيون، هتان پراڻون بوتلن ۾ هيٺ ڄاڻايل قيمتن تي ملي سگهنديون. اهي پوسٽ / پارسل ذريعي به آرڊر سان اڌ قيمت جا پيسا موڪلڻ تي سهلاءُ ڪري سگهجن ٿيون:—

(۱) ۳۰، ۶، ۳ X طاقت جون

گوریون تپال خرچ کانسواء،

۲۰/- روپیہ

(۲) " " " ہـ آٹونس - ۳۵/- "

(۳) ” ” ” چار آئونس - ۶۰/- ”

(۴) ۲۰۰ ۽ ۱۰۰۰ طاقت جي ڪورين جي هڪ آئونس

تي -/۵ روپي، ٻن آئونسن تي -/۹ روپي ۽ چئن
آئونسن تي -/۱۵ روپي وڌيڪ ۽ ان کان وڌي
طاقت **CM** تائين هڪ آئونسن تي -/۱۰ روپي،
ٻن آئونسن تي -/۱۴ روپي ۽ چئن آئونسن تي
-/۲۵ روپي وڌيڪ.

(۵) ۵۰/- روپين يا ان کان وڌيڪ جي آرڊر تي
۱۲ سيڪڙو ڪميشن ۽ ۱۰۰۰/- روپين يا ان کان
وڌيڪ جي آرڊر تي ۲۰ سيڪڙو ڪميشن.

ملکوت حسین اعوان

رجسٹرڈ ہومیو پیتھک ڈاکٹر

پريستيج ڪارس

فرسٽ فلور، يونائيٽڊ سينٽر، طارق روڊ

ڪراچي - فون: 449943: 449743: 440274

 PRESTIGE CARS

هر قسم جي نين ۽ پراڻين موٽرن جي

خريد ۽ وڪري جي لاءِ هڪ با اعتماد

ادارو جنهن تي توهان مڪمل اعتماد

ڪري سگهو ٿا -

پاڪستان ۾ هوميو پيٽڪ

هولسيل ۽ ريجيل سيل دوائن جو سڀ کان
وڏو مرڪز

Dr. Willmar Schwabe دنيا جي سڀ کان وڏي ۽
قابل اعتماد هوميو پيٽڪ دوائن ٺاهڻ جي ڪمپني آهي. سندن
دوائون معياري ۽ زود اثر آهن. هن ويست جرمني جي ڪمپنيءَ
جون خاص ۽ گهٽ نظر اچڻ وارين دوائن سميت، ڊائليوشن،
مدر لئچر، پاڻڊر فارم ۾ دوائون، لڪيون، بايو ڪيمڪ دوائون،
بایو ڪيمڪ ڪمپائونڊ (Bioplasgen)، اڪين جي دوا
Cineraria Martima Succus ۽ سڀ پيٽينٽ دوائون مثلاً
”الفلا لائڪ، بايو فئجن، برائوربور ۽ Pentarkan نمبر ۱ کان
۳۰ تائين“ سيلب ۽ ٻيون دوائون کليل، وڏي انداز ۾ به سڀني
کان گهٽ قيمت ۾ اسان وٽان ملي سگهنديون.

ان کان علاوه بيورڪ ۽ لئفل امريڪا - پيڪانا جا
انتھائي زود اثر نمبر ۱ کان ۷۷ ۽ سڀني پاهرين ڪمپنين جون
هوميو پيٽڪ دوائون اسان وٽان انهن جي ئي قيمت ۾ ڪميشن
تي ملي سگهنديون. — اهڙي طرح ئي بصير ليبارٽريز جون
سڀ دوائون سڀلاءَ ڪيون وڃن ٿيون. مطلب ته هر قسم جون
هوميو پيٽڪ دوائون اسان وٽان ملي سگهن ٿيون.

ڊاڪٽر ولمار شعيب جون سڀ سيلب، کليل دوائن ۽
ڪمپائونڊ دوائن کان سواءِ ٻين سڀني ڪمپنين جون دوائون
به اسان کان خريد ڪريو يا آرڊر ڏيئي گهرايو. اسين کليل دوائن
جي اصلي هجڻ جي سو سيڪڙو گارنٽي ڏيون ٿا.

اسان جـ وـ نصب العين آهي فقط ۽ فقط خالص معياري
دوائون ڊاڪٽرن، ڪيمسٽرن ۽ عوام کي سڀلاءَ ڪرڻ ۽ ماڻهن
جي صحت برقرار رکڻ!

مهران هوميو اسٽورز - آرام باغ روڊ ڪراچي نمبر ۱

فون نمبر ۱۶۴۷۳

کلیڈا ایکنامک هومو فارمسي - 3، دادا گارڊن، جمال الدین افغاني روڊ، شرف آباد - کراچي.
 هومو پیلک ډاکټر ایم - ایچ - اعوان

ڪنسر سميت هر مرض جو علاج. ٻٽي، گردي ۽ پٿري، هاتو ڪالهائين. نڪ ۽ گوشت / هڏي جو وڌڻ ۽ وات رستي ساه کڻڻ.
 معدي پيٽ وغيره جو السره، پر اسٽيٽ وڌڻ ڪري پوڙهڻ جو پيشاب بند. پيشاب جا سڀ مرض، ساڙو البومين، پس، ڪنگڙن ۽
 چڪن تي پيشاب وهڻ، بادي يا خوني بولس، فستولا - فشر، دمو، گش، قبض، گوڏن ۽ ٻين سندن جو سور وغيره.

پڙهندڙ نسل . پ ن

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪَ ”لڙهندڙ نسل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻَ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:
انڌي ماءُ جڙيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ٻرندڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪندڙ، پاڙي، ڪاڻو، پاڇوڪڙ، ڪاوڙيل ۽ وڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پَر اسان انهن سڀني وچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڍي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هِڪَ ٻئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پَن) ڪا به تنظيم ناهي. اُن جو ڪو به صدر، عهديدار يا پايو وجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو ڪوڙو آهي. نه ئي وري پَن جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو به ڪوڙو آهي.

جهڙيءَ طرح وڻن جا پَن ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نسل وارا پَن به مختلف آهن ۽ هوندا. اُهي ساڳئي ئي وقت اداس ۽ پڙهندڙ، ٻرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وڙهندڙ ۽ پڙهندڙ به ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پَن ڪا خصوصي ۽ تالي لڳل Exclusive Club نه آهي.

ڪوشش اها هوندي ته پَن جا سڀ ڪم ڪار سهڪاري ۽ رضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي ته ڪي ڪم اجرتي بنيادن تي به ٿين. اهڙي حالت ۾ پَن پاڻ هڪٻئي جي مدد ڪرڻ جي اصول هيٺ ڏي وٺ ڪندا ۽ غير تجارتي non-commercial رهندا. پَن پاران ڪتابن کي ڊجيٽائيز digitize ڪرڻ جي عمل مان ڪو به مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊجيٽائيز ڪرڻ کان پوءِ اهم مرحلو ورهائڻ distribution جو ٿيندو. اهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو ته ڀلي ڪمائي، رڳو پَن سان اُن جو ڪو به لاڳاپو نه هوندو.

پَن کي کليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وَس پٽاندڙ وڌ
 کان وَڌ ڪتاب خريد ڪري ڪتابن جي ليکڪن، ڇپائيندڙن ۽
 ڇاپيندڙن کي همٿائن. پر ساڳئي وقت علم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ
 کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنهن به رڪاوٽ کي نه مڃن.
 شيخ اياز علم، ڄاڻ، سمجھ ۽ ڏاهپ کي گيت، بيت، سٽ،
 پُڪارَ سان تشبيهه ڏيندي انهن سڀني کي بمن، گولين ۽ بارود
 جي مد مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو ته:
 گيت به ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪرڻ ٿا.

... ..

جئن جئن جاڙ وڌي ٿي جڳ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇڻن ٿا؛
 ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي منجهه پهڙ ڇڻن ٿا؛

... ..

ڪالهه هُيا جي سُرخ گُلن جيئن، اڄڪلهه نيلا پيلا آهن؛
 گيت به ڄڻ گوريلا آهن.....

... ..

هي بيت اُٿي، هي بم- گولو،

جيڪي به ڪٽين، جيڪي به ڪٽين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فرقُ نه آ، هي بيتُ به بمَ جو ساٿي آ،

جنهن رڻ ۾ رات ڪيا راڙا، تنهن هڏ ۽ چمَ جو ساٿي آ -

ان حساب سان اڻڄاڻائي کي پاڻ تي اهو سوچي مڙهڻ ته

”هاڻي ويڙهه ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نه

وڃايو“ نادانيءَ جي نشاني آهي.

پَنَ جو پڙهڻ عام ڪتابي ڪيڙن وانگر رڳو نصابي ڪتابن تائين محدود نه هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڍي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ سُئل جا پَنَ سڀني کي **ڇو، ڇا ۽ ڪيئن** جهڙن سوالن کي هر بيان تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جواب ڳولڻ کي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي ان سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاڪي پائي چيو ته ”منهنجا پاءُ
 پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ.“
 - اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)